

RETENSJONSRETT

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 575
Leveringsfrist: 25. april 2012

Til sammen 17.997 ord

17.04.2012

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>RETENSJONSRETTE</u>	<u>1</u>
1.1	Presentasjon av tema	1
1.2	Retensjonsretten – rettslig karakteristik	2
1.3	Avgrensning og presisering	3
1.4	Rettslig metode - kildegrunnlag	3
<u>2</u>	<u>RETENSJONSRETTENS PROBLEMSTILLINGER</u>	<u>4</u>
<u>3</u>	<u>HJEMMEL FOR RETENSJONSRETTE</u>	<u>8</u>
3.1	Legal tilbakeholdsrett	8
3.1.1	Lovhjemlet tilbakeholdsrett	9
3.1.2	Den alminnelige ulovfestede retensjonsregel	11
3.2	Avtalt tilbakeholdsrett	12
<u>4</u>	<u>VILKÅR FOR RETENSJONSRETT</u>	<u>14</u>
4.1	Det må foreligge et krav	14
4.1.1	Tilleggskrav	15
4.2	Kravet må være forfalt	16
4.2.1	Forfall – generelt	16
4.2.2	Forfall – ved påkrav	17
4.3	Besittelseskravet	17
4.3.1	Generelt	17
4.3.2	Den fysiske rådigheten må tilligge retinenten	18
4.3.3	Besittelsesbegrepet – legal og avtalt tilbakeholdsrett	21
4.3.4	Besittelse opprettet ved selvtakt	21
4.4	Konneksitet	22

4.4.1	Konneksitetskravets innhold	22
4.4.2	Konneksitetskravet - styrke	24
4.4.3	Eldre krav i samme rettsforhold	28
4.5	Total vurdering – Retensjonen legger for sterkt press	30
4.6	Omsorgsplikt	33
<u>5</u>	<u>OMFANGET AV TILBAKEHOLDSRETTE</u>	<u>35</u>
5.1	Verdi og mengde	35
5.2	Enkelte begrensninger	36
<u>6</u>	<u>RETTSVERN OG PRIORITET</u>	<u>37</u>
6.1	Generelt	37
6.2	Rettsvern i forhold til senere rettsstiftelser	38
6.3	Rettsvern i forhold til eldre rettsstiftelser	39
6.3.1	Problemstilling	39
6.3.2	Rettsvern ved verdiøkning	40
6.3.3	Retinentens gode tro	42
6.3.4	Rettsvern ved avtalt og utvidet retensjonsrett	43
<u>7</u>	<u>BORTFALL AV RETENSJONSRETT</u>	<u>43</u>
7.1	Bortfall ved oppfyllelse	43
7.2	Tap eller oppgivelse av besittelsen	44
7.2.1	Oppgivelse av besittelsen	44
7.2.2	Tap av gjenstanden	45
7.3	Bortfall ved sikkerhetsstillelse	46
7.4	Foreldelse av krav	49
<u>8</u>	<u>SALGSRETT – REALISASJON</u>	<u>50</u>

8.1	Generelt	50
8.2	Nødhjelpssalg	50
8.3	Salgsrett i følge lov	52
8.4	Salg etter utlegg	53
<u>9</u>	<u>UBERETTIGET RETENSJON</u>	<u>55</u>
<u>10</u>	<u>RETTSPOLITISKE VURDERINGER</u>	<u>55</u>
<u>11</u>	<u>HENVISNINGER</u>	<u>58</u>
11.1	Litteratur	58
11.2	Rettspraksis	59
11.3	Lovregister	60
11.4	Nettsteder	61

1 Retensjonsretten - innledning

1.1 Presentasjon av tema

Det har gjennom langvarig praksis utviklet seg en rett for den som sitter med en gjenstand, til å holde denne tilbake overfor eieren, dersom et tilgodehavende han har ikke blir betalt. Avsavn og tap av aktiv eierbeføyelse over gjenstanden skal utgjøre et press som motiverer debitor til å gjøre opp sitt mellomhavende med kreditor.

Tilbakeholdsretten kalles også for retensjonsrett og begrepene vil bli benyttet synonymt i oppgaven. Den som utøver tilbakehold er kreditor for kravet og omtales retinenten.

I tillegg til oppfyllellespress gir retensjonsretten en gjenstand å søke dekning i dersom skyldneren likevel ikke betaler. På denne bakgrunn sier man at tilbakeholdsretten er en realsikkerhetsrett som har likhetstrekk med håndpanteretten. Retensjonsretten er praktisk anlagt og etableres ved at kreditor får gjenstanden i besittelse på en slik måte at debitor fratras rådigheten. Når besittelsen er opprettet betegnes kreditor for retinent. Ved håndpantsettelse fratras pantsetteren den fysiske besittelse over gjenstanden, jf. panteloven¹ § 1-1 (3). Retensjonsretten skiller seg generelt fra pant ved at den ikke medfører en direkte salgrett for retinenten. Fra et praktisk perspektiv vil dette som regel ikke være av særlig betydning for eieren som likevel må innløse kravet for å få gjenstanden i hende. Likheten med panteretten kommer klarest frem der tilbakeholdsretten utgjør et vern overfor debtors øvrige kreditorer.

Karakteristisk for retensjonsretten er at den tilbakeholdte gjenstanden ikke trenger å ha noen verdi som kan utnyttes ved salg. "Også den rene affeksjonsverdi kan gi et virksomt betalingspress"². Retinenten tilbys på den måten sikkerhet for sitt krav i de tilfeller hvor debitor har et reelt behov for gjenstanden. Effektiv tilbakeholdelse kan dermed oppnås i gjenstander som saksdokumenter, fotografier, bygningstegninger og

---

¹ Lov av 8. februar 1980 nr. 2

² Arnholm, side 424

mønstre m.m. som debitor omgående ønsker å ha for hånden. Dette viser retensjonsrettens doble funksjon, dels som sikkerhet for gjenstander med omsetningsverdi, og dels som indirekte press både for slike gjenstander og gjenstander som kun har interesse for eieren. Et slikt press kan hamle opp med fullt betalingsdyktige debitorer ved manglende betalingsvilje. At det knytter seg bare en av funksjonene til retensjonen bør ikke utelukke tilbakeholdelse.

Debitor for kravet og eieren av løsøre gjenstanden er ikke alltid samme rettssubjekt, da debitor kan ha utledet sin rett fra eieren. Her brukes generelt betegnelsen debitor. Det er kun i forhold til rettsvern et skille vil ha reell betydning, jf. punkt 6 nedenfor.

1.2 Retensjonsretten – rettslig karakteristik

I hovedsak kan man si at retensjonsretten har utviklet seg gjennom langvarig praksis uten vesentlig støtte i teori eller lovgivning, men ut i fra hva man fant rimelig i det enkelte tilfellet. Rimelighetsbetraktninger medfører at kreditor ikke skal behøve å gi gjenstanden fra seg med risiko for at vederlaget uteblir³. Med tiden har det blitt vanlig å skille mellom legal- og avtalebasert retensjonsrett. Men uavhengig av hvilket hjemmelsgrunnlag retensjonsretten baseres på, stilles det vilkår for utøvelsen. De mest uttalte etter gjeldende rett er vilkårene om at det må foreligge et underliggende krav som er forfalt, og retinenten må ha den aktuelle gjenstanden i lovlig besittelse. Videre stilles det betingelse om at kravet er tilstrekkelig knyttet til den gjenstanden som holdes tilbake. Det betyr at krav og motkrav må springe ut av samme rettsforhold, dvs et krav om konneksitet. Endelig kreves det, etter en helhetsvurdering, at tilbakeholdsretten ikke legger et urimelig press på debitor, eller av andre tungtveiende grunner må nektes.

Både tilbakeholdsrett og håndpanterett avskjærer eieren fra å disponere over gjenstanden, men der håndpanteretten gir mulighet for å søke dekning ved å sette gjenstanden på tvangsauksjon uten forutgående utlegg, må retinenten skaffe seg tvangsgrunnlag, normalt ved dom før salg. I enkelte tilfeller innrømmes det likevel salgsrett etter særlig lovhjemmel, eventuelt salg etter nødrettssynspunkter. At retensjonsretten er en ”særrett”, innebærer videre at retten er beskyttet, ikke bare mot

---

³ Arnholm, side 423

eiendomsrett, men også mot andre rettsserververe som for eksempel bruksrett eller kreditorbeslag.

1.3 Avgrensning og presisering

Det avgrenses mot andre typer sikkerhetsrettigheter i løøsoregjenstander som panterrett og selgers stansningsrett i eller utenfor konkurs, men på grunn av den nære sammenhengen mellom disse sikkerhetsretter og tilbakeholdsretten, er det nødvendig å trekke enkelte linjer for å fastlegge grensene. Det avgrenses direkte mot situasjoner hvor ting tas i arrest etter straffeloven og konkurslovgivningen.

Tilbakeholdsrett fremstår både som en rett til å holde tilbake sin egen ytelse i et kontraktsforhold, og som en rett til å holde tilbake den annen parts ytelse som sikkerhet for at man selv skal få oppfyllelse. Førstnevnte kalles detensjonsrett og behandles ikke.

For å tilfredsstillе besittelsesbegrepet må objektet for retensjonsretten være en fysisk flyttbar gjenstand. Dette praktiske vilkåret tilsier at fremstilling gjelder retensjonsrett i løøsoregjenstander. Fysiske verdipapirer og innløsningspapirer som fremkommer av et dokument er flyttbare. Slike håndfaste papirer er håndterbare og lar seg fange i besittelse. Også flyttbart realregistrerbart løøsore kan underlegges retensjonsrett. I teori og praksis har det vært drøftet om fast eiendom kan underlegges tilbakeholdsrett, men det antas at besittelseskravet utelukker dette. Immaterialrettigheter og formuesgjenstander, som kun eksisterer som en registrering i for eksempel et elektronisk register, kan vanskelig tas i besittelse og behandles ikke.

1.4 Rettslig metode - kildegrunnlag

Retensjonsretten er et gammelt institutt med røtter tilbake til romerretten. Francis Hagerup skriver i 1889⁴; ”Som den historiske oversig vil have vist, var navnlig den romerske panteret oprindelig en ret til sikkerhed gennem besiddelse af pantet uden nogen ret til at søge fyldestgjørelse af dette [...]”. Men selv om rettsområdet er gammelt foreligger det ikke mye rettskildemateriale. Juridiske forfattere har opp gjennom årene, parallelt med den spredte rettspraksisen, gitt oversiktlige fremstillinger av emnet. Den grundigste og mest anerkjente fremstilling i Norge i dag er Sjur Brækhus` Omsetning &

---

⁴ Hagerup, side 40

kreditt 2, 3 utgave fra 2005. En generell fremstilling av retensjonsretten vil i stor grad måtte støtte seg på de teoretiske fremstillingene, samt på tilgjengelig rettspraksis.

Etter utgivelsen av 'Omsetning og kreditt 2', har det kommet to sentrale høyesterettsdommer om retensjonsrett. Disse dreier seg om tilbakeholdsrett i ulovlig parkerte biler⁵, og om rekkevidden av tilbakeholdsretten ved koblet panterrett⁶. Begge sakene har involvert store interesseorganisasjoner og reist interessante problemstillinger innen retensjonsretten. Dommene vil bli gjennomgått senere og brukt på linje med eldre rettspraksis for å vurdere praktisering av vilkårene for tilbakeholdsrett, samt belyse andre rettsspørsmål der de har relevans. Retensjonsretten er tilnærmet likt praktisert i Dansk og Svensk rett, noe som gir et større utvalg av anvendelig rettspraksis ved fremstillingen.

2 Retensjonsrettens problemstillinger

Retensjonsrett kan ha direkte hjemmel i lov, være avtalt mellom partene, eller komme til anvendelse som ulovfestet bakgrunnsrett. De fleste som leverer gjenstander til reparasjon er bevisst den risiko som ligger i at man ikke gjør opp for seg, at verkstedet da kan holde tilbake den reparerte gjenstanden. Faren for retensjon foreligger også i andre situasjoner hvor gjenstanden blir overgitt til en annen med forespørsel om å enten transportere, oppbevare, vedlikeholde eller bearbeid denne. Oppregningen illustrerer et av kjerneområdene for tilbakeholdsretten, og viser samtidig klart det praktiske behovet for å anerkjenne retten i tilfeller hvor man ønsker å sikre et kontraktsmessig krav. Men spørsmålet om tilbakeholdsrett oppstår også fra tid til annen utenfor kjerneområdet. Er det for eksempel rimelig at et enkeltpersonforetak som tauer inn din ulovligparkerte bil kan utøve tilbakeholdsrett i bilen for gebyrkrav mot deg. Denne problemstillingen ble behandlet i Rt. 2006 s. 1348 (heretter ØA-saken). Et privat vaktsselskap hadde i oppgave å kontrollere at biler ikke ble parkert på privat grunneiers eiendom i strid med skiltet parkeringsforbud. Ved overtredelse henvende vaktsselskapet seg til selskapet Østlandske

---

⁵ Rt. 2006 s.1348

⁶ Rt. 2008 s. 920

Autoberging som fikk i oppdrag å taue bort det ulovlig parkerte kjøretøyet. Kjøretøyet ble tilbakeholdt inntil eier betalte gebyr for kostnadene med borttauingen. Våren 2003 klagde en bileier over denne praksisen og fikk medhold av forbrukerombudet, de vurderte praksisen som et urimelig avtalevilkår. Vaktelskapet var uenig med Forbrukerombudet, og brakte saken videre. Ved Markedsrådets⁷ behandling ble private borttauningsfirmaer nektet å la privatbiler være gjenstand for tilbakeholdsrett. Rådet kunne ikke finne hjemmel for praksisen og påstod vilkåret urimelig fordi det la et for sterkt press på forbruker. For Høyesterett fikk vaktelskapet medhold. Retten viste til en sedvanerettslig adgang for denne typen tilbakeholdsrett, og fastslo at praksisen heller ikke er urimelig overfor forbruker. Et sterkt behov for å kunne disponere bil i hverdagen kunne ikke slå igjennom overfor øvrige hensyn, som for eksempel hensynet til enkel inndrivning av gebyrer. Dommen er eksempel på at spørsmålet om retensjonsrett kan oppstå langt uten for de typiske verksteds- og reparasjonstilfellene.

Det lar seg ikke gjøre å favne alle tenkelige tilfeller man møter på tilbakeholdsrett, men basert på rettspraksis og juridisk teori stilles det opp enkelte hovedgrupper.

Tilbakeholdsrett er anerkjent der retinenten uten forespørsel fra debitor foretar en redningshandling på debtors vegne, for å hindre at debitor lider tap, når debitor ikke selv har hatt mulighet for å beskytte sin interesse. Tradisjonelt kalles dette for ”negotium gestio” tilfellene. Hvis retinenten finner en annens ting og i denne anledning har utgifter, særlig ved oppbevaring og ettersøking av eier, innrømmes han tilbakeholdsrett. Illustrerende er den gamle reinsdyrdommen fra 1896⁸ hvor 70 tamme reinsdyr hadde kommet seg inn på retinentens beite og gjort skade på engen. Etter 14 dager forgjeves forsøk på å varsle eierne, ble dyrene tatt inn for å hindre videre skade. Ved auksjonssalg tok retinenten seg dekket for omkostningene ved skaden og innbringelsen. Reineierne gikk så til sak men fikk ikke medhold. Høyesterett kom til at retinenten handlet etter nødvergebetraktninger og dermed var berettiget til erstatning.

---

⁷ MR-sak 12/3: Forbrukerombudet – Østlandske Autoberging ANS

⁸ Rt.1896 s. 321

I nær sammenheng med dette ligger reglene om finnerlønn etter lov om hittegoods⁹. Etter § 9 kan både politiet og finneren utøve tilbakeholdsrett. De kan nekte å gi fra seg hittegodset til eierer ” [før] eigaren har svara ei høveleg finnarløn og den kostnaden som finnaren har havt med godset”. Etter sjøloven¹⁰ §§ 51 (1) nr. 5 og 61 nr. 1 kan berger av skip utøve tilbakeholdsrett til sikkerhet for bergerlønn. Tilsvarende gjelder også ved nødhjelpshandlinger, jf. punkt 4.4.

Retensjonsrett kan videre utøves i etterlatte gjenstander dersom utleier av leilighet ikke får dekning for sitt krav og leietakeren har forlatt leiligheten, eller hvor hotellgjesten har forlatt hotellværelset uten å gjøre opp for seg i anledning oppholdet, jf. husleieloven¹¹ § 10-4 (2) 2. punkt og serveringsloven¹² § 26, jf. § 2. Her kan det oppstå problemstillinger om hvorvidt utleier eller hotelleieren lovlig har besittelsen av det etterlatte, og om det er tilstrekkelig sammenheng mellom krav og besittelse, jf. punkt 4.4. Retinenten kan ikke egenmektig ta seg inn i leiligheten eller hotellrommet for å hente ut gjenstander mens leietager bor i værelset. I så fall har han kommet ulovlig i besittelse av gjenstanden. ”Så lenge leietager selv bor der, har han tingene i sin verge”¹³. I Rt. 1901 s. 51 ble en gårdeier dømt for selvtekt og uberettiget tilbakeholdelse da han låste av en leilighet under pågående fraflytting.

Men en liten grad av selvtekt er leilighetsvis forutsatt, jf. reinsdyrdommen fra 1896.

Etter beiteloven § 8, kan retinenten ”sette inn” dyrene¹⁴. Serveringsloven gir serveringssteder rett til å holde tilbake gjenstander en gjest har med seg når gjesten ikke gjør opp for seg, jf. § 26.

En annen hovedgruppe er når skadegjørende handling har ført til tap for retinenten, og tilbakeholdelsen er ment å sikre erstatningskravet i forbindelse med handlingen. Fra dansk litteratur nevnes eksemplet; ”hvis en bil har gjennombrudt hegnet hos en husejer,

---

⁹ Lov av 29. mai 1953 nr 3

¹⁰ Lov av 24. juni 1994 nr 39

¹¹ Lov av 26. mars 1999 nr. 17

¹² Lov av 13. juni 1997 nr 55

¹³ Arnholm, side 429

¹⁴ Lov av 16. juni 1961 nr 12

og bilens eier har efterladt bilen på stedet”¹⁵. Også her forutsettes det at eieren har etterlatt bilen for at retinenten kan sies å ha kommet lovlig i besittelse. Men det godkjennes et beskjedent innslag av selvtekt fra skadelidtes side, jf. NJA 1895 s. 454. Retinenten som hadde enerett til laksefiske rundt holmene Lågören og Strömmingsören i Sverige, fjernet laksegarnene som andre ulovlig hadde satt ut. Dette ble han ansett berettiget til, og fikk godkjent erstatningskrav for omkostningene ved å ta opp laksegarnene.

I mange tilfeller vil debitor heller innfri kravet fra retinenten, selv om han anser tilbakeholdelsen for urettmessig eller urimelig, fremfor å bestride selve tilbakeholdelsen. I tilsvarende ØA-saken vil det trolig fremstå som hensiktsmessig å betale. Eieren har ikke særlig å vinne ved bestridelse av tilbakeholdsrett, siden parkeringsgebyret likevel må gjøres opp. Retinenten gir på denne måten debitor søksmålsbyrden, og for de små krav i hverdagslige situasjoner er denne fordelingen av søksmålsbyrden et viktig poeng i forbindelse med inndrivningen av krav¹⁶. Dette viser også tilbakeholdelsens karakter som pressmiddel.

Ved større kontrakter kan det derimot være mer aktuelt å bringe tvisten inn for retten og påstå urettmessig tilbakeholdelse, selv i tilfeller hvor det underliggende kravet er ubestridt. For debitor kan tilbakeholdelsen representere betydelige verdier, ikke bare i selve gjenstanden men også i de inntektsmuligheter som er knyttet til den. For eksempel vil et fiskerederi som ikke omgående kan skaffe midler for å gjøre opp verkstedregningen, og av den grunn går glipp av årets sildefiske, kunne risikere vesentlig inntektstap dersom det ikke får fiskefartøyet umiddelbart i besittelse. Hvis debitor i slike tilfeller får medhold i at tilbakeholdelsen er uberettiget, mister retinenten tilbakeholdsretten som pressmiddel. Han vil da sitte igjen med et krav som er usikret, så fremt han ikke godtgjøres med et annet sikkerhetsobjekt, jf. punkt 7.3.

Selv om de fleste krav blir gjort opp som forventet, hender det fra tid til annen at debitor blir insolvent og ikke kan gjøre opp sine forpliktelser. Det er derfor en fordel å på forhånd ha sikret sitt erverv mot debtors øvrige kreditorer. Problemet ligger i hvor

---

¹⁵ Iversen og Kristensen, side 425

¹⁶ Sandvik, Krüger og Giertsen, side 412

langt retensjonsretten rekker som sikkerhet, og i hvilke tilfeller den må vike for andre interesser i gjenstanden. Kan for eksempel en speditør holde tilbake fraktet gods som sikkerhet for eldre krav selv om tredjeperson har varelagerpant i samme godset? Problemstillingen var oppe i Schenker-dommen¹⁷. En gulvleverandør som ble tatt under konkursbehandling hadde ved konkursåpningen åtte forsendelser under transport i avtale med en speditør. Speditøren hadde fordringer til gode både for de aktuelle transportene, samt for udekkede krav ved tidligere transporter. Speditøren holdt tilbake godset til dekning av sitt totale utestående. Spørsmålet var om han kunne holde tilbake godset som var under transport til dekning av sine tidligere fordringer. En bank hadde varelagerpant i godset. Høyesterett slo fast at en slik adgang til ”koblet tilbakeholdsrett” ikke kan gis, og derfor ikke kan gjøres gjeldende overfor en tredjepart med varelagerpant. Rettsvernproblematikk kan oppstå både i forhold til eldre erverv og i forhold til nyere rettsstiftelser i gjenstanden. Om dette under punkt 6.

3 Hjemmel for retensjonsretten

3.1 Legal tilbakeholdsrett

Gjeldende lovregler om retensjonsrett er fragmentariske og spredte. Det kan hevdes at de er sprunget ut fra en eldre mer generell ulovfestet regel som tillater retensjon i de tilfellene det er konneksitet mellom kravet og besittelsen. Samtidig kan man si at den ulovfestede regelen er befestet i rettspraksis gjennom analogi av lovregler. Den gjensidige vekselvirkningen mellom lovfestet og ulovfestet tilbakeholdsrett kommer for eksempel frem av samspillet mellom reglene om nødhjelpssalg og lovbestemmelser som tillater salg på visse vilkår, jf. punkt 8.1 og 8.2.

I mange sammenhenger oppstår tilbakeholdsrett som en legal sidevirkning av et rettsforhold. Når eieren treffer avtale om vinteropplag for en fritidsbåt, får den andre parten en legal tilbakeholdsrett i båten for sitt krav på lagerleie. Retten oppstår i kraft av avtalen selv om dette ikke er uttalt mellom partene. Etter prinsippet om ytelse mot

---

¹⁷ Rt. 2008 s. 920

ytelse forutsettes samtidig utveksling av ytelsene i et gjensidig kontraktsforhold. Når debitor ønsker gjenstanden utlevert, har samtidig hans egen oppfyllelsestid kommet. Tilbakeholdsretten er derfor påregnelig for debitor som ikke innfrir. Regelen er deklarasjonsrett, partene kan fritt avtale en annen løsning for rettsvernet. Man kan derved hevde at tilbakeholdsretten er en deklarasjonsrett kontraktsrettslig regel i de tilfeller retten springer ut av avtalen mellom partene¹⁸. Lovbestemt tilbakeholdsrett, samt tilbakeholdsrett som oppstår som en slik sidevirkning basert på den ulovfestede regel om tilbakeholdsrett, kalles i teorien for legal tilbakeholdsrett¹⁹.

3.1.1 Lovhjemlet tilbakeholdsrett

Retensjonsrett er hjemlet i flere lover. I agenturloven²⁰ § 16 gis den handelsreisende tilbakeholdsrett i gjenstander som tilhører hovedmannen, håndverkertjenesteloven²¹ § 46 gir tjenesteyteren tilbakeholdsrett i forbrukers ting. Også sjøloven § 54, veifraktloven²² § 20 (3), beiteloven § 9 (2) og kommisjonsloven²³ § 39 er eksempler på lovreguleringer. Ved lovhjemlet tilbakeholdsrett fremkommer vilkårene ved tolking av bestemmelsene. Selv om det antas at bestemmelsen regulerer det omhandlede tilfellet uttømmende, må loven noen ganger suppleres med synspunkter fra den alminnelige ulovfestede regel om tilbakeholdsrett. Særlig aktuelt kan det være i de tilfeller rettsinstansen likevel ville hatt tilbakeholdsrett på grunnlag av den ulovfestede sedvanerettsregel, dersom lovbestemmelsen ikke hadde foreligget. Ett eksempel er agenturloven § 17 (2) som hjemler nødhjelpssalg. Nødhjelpssalg er i alle tilfelle tillatt etter den ulovfestede regel, jf. punkt 8.2.

Kan det omvendte tenkes, at de lovfestede reglene bidrar ved tolkning av den alminnelige ulovfestede regelen? En begrunnelse for analogisk anvendelse kan gis ut fra synspunktet at de lovfestede reglene er kodifisering av ulovfestet rett. Flere av de lovbestemmelser vi har om tilbakeholdsrett, er enkeltuttrykk for den alminnelige

---

¹⁸ Brækhus, side 567-568

¹⁹ Skoghøy, side 339.

²⁰ Lov av 19. juni 1992 nr 56

²¹ Lov av 18. juni 1989 nr 63

²² Lov av 20. desember 1974 nr. 68

²³ Lov av 30. juni 1916 nr. 1

ulovfestede regel, f.eks. agenturloven § 17 (2) som lyder; ”Er varene utsatt for rask ødeleggelse eller forringelse, eller er oppbevaring av varene uforholdsmessig kostbart, kan de selges tidligere enn det som fremgår av første ledd”.

Det kan imidlertid tenkes at formålet med å gi en lovbestemmelsen om tilbakeholdsrett, har vært at lovgiverne har ansett forholdet å falle utenfor den ulovfestede regel, eller har ønsket å fravike de vilkår som følger av denne. Man kan derfor ikke ukritisk gjøre analogier fra ulovfestede regler om tilbakeholdsrett til den ulovfestede regel²⁴. Både agentloven § 16 (3) og kommisjonsloven § 39 gir debitor mulighet for å tilby retinenten annen sikkerhetsstillelse enn den tilbakeholdte gjenstand, mens dette ikke er en ubetinget rett etter den ulovfestede regel, jf. punkt 7.3.

Lovfestede regler om tilbakeholdsrett regulerer ofte adgangen til å realisere gjenstanden, og hvis loven gir retinenten en særlig salgsrett, er man ikke langt fra panteretten. For eksempel beiteloven § 8, jf. § 9 (2) som omhandler skadelidtes rett til å holde tilbake husdyr inntil eieren erstatter skade som dyrene har voldt, gir hurtig salgsrett gjennom namsmyndighetene, jf. § 10 og punkt 8.3. Salgsretten er her begrunnet i et sterkt behov for rask avklaring av rettsforholdet. Ivaretagelsen av tilbakeholdte dyr vil sannsynligvis kreve mye tid og kostbart stell. En forvillet hest som ramponerer gatelangs vil øke erstatningskravet ytterligere ved kostbar oppstilling.

Også en rekke andre lover hjemler tilbakeholdsrett med salgsadgang på spesielle vilkår, blant annet agenturlovens §§ 16 og 17 (1) og (3). Håndverkertjenesteloven § 46 gir tilbakeholdsrett i ting som er overgitt til eller er hos tjenesteyteren, for krav som tjenesteyteren har etter oppdraget, og hjemmel for salg gis i § 47. Også veifraktlovens § 20 (3) gir fraktførerens tilbakeholdsrett, transporterte gods kan stille sikkerhet for frakt, og rett til salg gis på vilkår etter § 26.

Hvorfor har lovgivningen grepet inn i enkelttilfeller og gitt panterett der man ellers kunne forvente å finne tilbakeholdsrett? Kommisjonsloven § 31 gir kommisjonæren panterett i kommisjonsgodset, en rett han likevel ville hatt etter ulovfestet rett. Her er det gitt en legalpanterett som både i opprettelse, vilkår og salg ved nødhjelp, jf. § 34 (1)

---

²⁴ Skoghøy, side 318

2. punkt, er identisk med tilbakeholdsretten. Arnholm skriver at denne tendensen fra lovgiverhold kan tyde på at tilbakeholdsretten er blitt ansett som en ufullkommen rett som burde bygges ut til en ordinær panterett²⁵.

Men det gis også lover som bare regulerer tilbakeholdsrett i gjenstander som ikke har noen salgsverdi. Kommisjonsloven § 39 om kommisjonærens tilbakeholdsrett i prøver, mønster og lignende til sikkerhet for hans krav på kommittenten, er en ”ren” tilbakeholdsrett uten salgsadgang. Denne bestemmelsen viser tydelig forskjellen mellom panteretten og tilbakeholdsretten. I slike tilfeller har presseffekten sin egenverdi, og retensjonsretten virker utover kun å være en sikkerhetsrett som beskytter retinenten mot debtors sviktende betalingsevne. Det faktum at fullt betalingsdyktige debitorer ikke får en sterkt tiltrengt gjenstanden i hende, selv om denne ikke har noen økonomisk verdi, kan tvinge frem et raskt oppgjør.

3.1.2 Den alminnelige ulovfestede retensjonsregel

Den alminnelige ulovfestede regel om tilbakeholdsrett er en legal rett som verken bygger på avtale eller annen rettstiftende akt, men oppstår direkte i kraft av rettsregelen ref. punkt 3.1. Imidlertid trenger ikke rettsregler å bety formell lov da legale rettigheter også kan være hjemlet i sedvanerett²⁶. At det finnes en slik alminnelig rettsregel om ulovfestet tilbakeholdsrett ble sist slått fast i Schenker-dommen²⁷; ”Tilbakeholdsrett er grunna på ein generell og ulovfesta sedvanerettsregel som ikkje krev lovheimel [...]”. Speditørens tilbakeholdsrett i fraktet gods er et eksempel på tilbakeholdsrett etter den ulovfestede regel. I dag kommer retten til uttrykk gjennom standardavtalen NSAB 2000²⁸, som i sin tid ble utformet på bakgrunn av sedvane og handelspraksis, jf. punkt 3.2 om campingvogndommen. Andre eksempler er lagerholders tilbakeholdsrett i lagergoods, skadelidtes tilbakeholdsrett i skadevoldende gjenstander og bilverksteders tilbakeholdsrett i reparerte biler til sikkerhet for reparasjonsregningen.

---

²⁵ Arnholm, side 423

²⁶ Brækhus, side 567

²⁷ Avsnitt 37

²⁸ Sist revidert 1998. Nettadresse i litteraturlisten.

3.2 Avtalt tilbakeholdsrett

Partene står temmelig fritt til å utforme en avtale om tilbakeholdsrett, det foreligger verken materielle eller formelle krav til inngåelsen. I tilfeller hvor gjenstanden representerer en formuesverdi, vil partene mest sannsynlig foretrekke effektiv sikkerhetsrett i form av en håndpanterrett, jf. panteloven § 1-1 (3). Vilåårene er langt på vei de samme ved håndpantsettelse, men håndpanteretten hjemler en enklere salgsadgang. For gyldig etablering av avtalepant, må den ufravikelige bestemmelsen i panteloven § 1-2 (2) følges. Partene kommer ikke unna det panterettslige legalitetsprinsipp ved å kalle avtalen for panterrett, og kan da heller ikke få den "særrett" håndpanteretten gir til å søke direkte dekning for et krav i ett eller flere bestemte formuesgoder", jf. panteloven § 1-1 (1).

Avtalt tilbakeholdsrett kan likevel komme på tale hvor det dreier seg om verdier som ikke kan selges, overdras eller omgjøres til penger, for eksempel saksdokumenter, adgangskort, flybilletter og legitimasjonsdokumenter. Håndpanteretten kan også utsette debitor for oppfyllellespress, men han vil gjerne ikke pantsette gjenstander han har sterkt behov for å ha tilgjengelig, for eksempel i næringsvirksomhet. Men fra tid til annen må også sterkt tiltrengte gjenstander inn for vedlikehold eller reparasjon, som kan resultere i tilbakehold dersom debitor ikke gjør opp for seg. Retensjonsretten er likevel ikke uten grenser, det vil ikke godtas tilbakeholdsrett i alle gjenstander uten økonomisk verdi. En skjønsmessig rimelighetsvurdering, enten av selve avtalen, jf. avtalelovens²⁹ § 36, eller av utøvelsen av tilbakeholdsretten som sådan, kan hindre tilbakeholdsrett i enkelte tilfeller. Offentligrettslige regler kan også representere begrensninger, jf. punkt 4.5.

Skoghøy omtaler Campingvogndommen i Rt. 1973 s. 967 som et eksempel på avtalt tilbakeholdsrett³⁰. Etter avtale med en importør av campingvogner, utførte et spedisjonsfirma enkelte oppdrag for importøren i forbindelse med innførselen. Spedisjonsfirmaet tok vognene inn på lager etter hvert som de ankom og la blant annet ut for toll og merverdiavgift. Ved importørens konkurs hadde spedisjonsfirmaet 24 vogner på lager. Det var ikke tvil om at spedisjonsfirmaet på grunnlag av den ulovfestet

---

²⁹ Lov av 31. mai 1918 nr. 4

³⁰ Skoghøy, side 316

regel hadde tilbakeholdsrett i vognene for krav som hadde tilknytning til de 24 vognene. Problemet som reiste seg var om spedisjonsfirmaet også kunne utøve tilbakeholdsrett i disse vognene for krav som gjaldt tidligere utleverte vogner. Høyesterett besvarte dette bekreftende, og tillot de 24 vognene å stille som sikkerhet for krav med tilknytning til tidligere utleveringer. I avgjørelsen viste Høyesterett til Norsk Speditørforbunds standard avtalevilkår § 16 (1)³¹ som lyder slik; ”Speditøren har panterett i gods som er under hans kontroll, så vel for alle de omkostninger som hviler på godset – spedisjonsgebyr og lagerleie medregnet – som for speditørens samtlige øvrige fordringer på oppdragsgiveren, som vedrører andre utførte spedisjonsoppdrag”.

Selv om det ikke fantes noen henvisning til standardvilkårene i den avtale som var inngått mellom importøren og spedisjonsfirmaet, og til tross for at speditørfirmaet ikke var medlem i Speditørforbundet, lot Høyesterett avtalen gjelde mellom partene. De fremholdt at ”når det foreligger innarbeidede bransjeregler, og disse verken kan anses uvanlige eller urimelige, må kontrakten i mangel av annen avtale anses inngått på bransjens vanlige vilkår [..]”.

En slik løsning er imidlertid ikke bare av det gode, og skaper stor usikkerhet for debtors øvrige kreditorer. En utvidelse av tilbakeholdsretten til å gjelde eldre fordringer kan føre til vanskelige kvalitative grensespørsmål, og debtors øvrige kreditorer kan risikere at retinentens oppsamlede fordringer beslaglegger totalverdien av det tilbakeholdte. ”Som på andre felter vil en friere adgang til å etablere realkreditt bety en tilsvarende svekkelse av de personlige kreditorers stilling³²”. Av dette kan man utlede at det ikke er hjemmelsgrunlaget for retensjonsretten som skaper de vanskelige spørsmål, men rettsvern hensyn i forhold til tredjemanns interesser. Schenker-dommen fastslo at koblet tilbakehold ikke har rettsvern overfor eldre panterettigheter, men at partene fremdeles kan avtale tilbakeholdsrett i slike tilfeller. De står helt fritt både i forhold til gjenstandens verdi og mengde, men retten vil da i hovedsak fungere som et pressmiddel og en sanksjon mellom avtalepartene.

---

³¹ Tilsvarende NSAB 2000 § 14

³² Brækhus, side 592

I tillegg til å avtale en utvidet tilbakeholdsrett, kan partene avtale at den legale tilbakeholdsretten ikke skal kunne gjøres gjeldende, for eksempel i tilfeller hvor det oppstår tvist om kravets størrelse. Partene har likevel ikke anledning til å avtale en utvidelse av den legale tilbakeholdsretten dersom dette går på bekostning av tredjemanns rettighet i gjenstanden. Her står konneksitetskravet i fare og virkningene av utvidelsen vil kun gjelde overfor partene selv, jf. punkt 4.4.3.

I dag reguleres tilbakeholdsrett og panterett gjennom standard avtalevilkår innenfor stadig flere bransjer. Kontraktsvilkårene er utarbeidet på forhånd med formål både å øke bevisstheten rundt avtalen, samt å unngå rettskrav. For eksempel finner man slike i nevnte NSAB 2000 § 14 (tidligere § 16), som redegjør for speditørens og oppdragsgiverens rettigheter og plikter ved transportoppdrag. I Norske fryseriforenings lagringsvilkår finner vi bestemmelser i § 11³³; ”Fryseriet har panterett og tilbakeholdsrett i alle de lagrede varer og alle varer som er under transport [...] retten gjelder både forfalte og uforfalte krav”. Også Agentens tilbakeholdsrett reguleres i tilsvarende avtale³⁴, jfr § 10.

4 Vilkår for retensjonsrett

4.1 Det må foreligge et krav

Forutsetningen for retensjonsrett er at kreditor har et krav å gjøre gjeldende i anledning besittelsen³⁵. Men det kreves ikke at størrelsen på kravet er endelig fastslått i dom. Hvis retinenten innrømmer skyldneren kreditt vil forutsetningen for utøvelse av tilbakeholdsrett som regel ikke være tilstedet, da debitor har fått henstand med betalingen. Har retinenten påtatt seg å reparere debtors gjenstand og gitt en månedskreditt, er det klart at retinenten ikke kan holde tingen tilbake. Utøves retensjonsrett uten rett til fordringen, kan retinenten risikere erstatningsansvar for debtors tap, jf. punkt 9. Debtors bestridelse av kravet utelukker ikke retensjonsrett,

---

³³ Sist revidert 1995. Nettadresse i litteraturlisten

³⁴ Sist revidert 2008. Nettadresse i litteraturlisten

³⁵ Sandvik, Krüger og Giertsen, side 415

men et omtvistet krav gir en pekepinn om at retinenten bør være varsom ved vurdering av tilbakeholdelsen.

Fra tid til annen må retensjonsrett godkjennes selv om det ennå ikke er klart om det vil oppstå ett krav. Typisk ved krav om erstatning for skadevoldende handling hvor det må avklares om retinenten har lidt et økonomisk tap, og om han i så fall vil bruke sin rett til å kreve erstatning fra debitor.

Gir retinenten kreditt, og det siden viser seg at debitor i mellomtiden har blitt notorisk insolvent, vil rett til betalingsutsettelse falle bort etter regler om antesipert mislighold, og retinenten kan gjøre tilbakeholdsrett gjeldende³⁶. Her ser man retensjonsrettens karakter som sikkerhetsrett.

4.1.1 Tilleggskrav

Ved siden av hovedkravet vil tilbakeholdsretten også omfatte retensjonsutgiftene. Dette er erstatningsberettigede utgifter som påløpes fordi debitor ikke oppfyller betalingsplikten. Disse dekkes med samme prioritet som retensjonskravet. Utlevering kan gjøres betinget av at debitor betaler rentekrav og øvrige omkostninger, for eksempel til inndrivning, vedlikehold, lagring og oppbevaring av gjenstanden. I RG 1933 s. 367³⁷ fikk retinenten dekket vaktholdsutgifter. Et mekanisk verksted i Florø holdt tilbake to fartøy til sikkerhet uoppgjort krav. Fartøyene ble lagt ved moloen med verkstedets folk som døgnvakt om bord. Eierne klarte til tross for vaktholdet å bemektige seg fartøyene. Verkstedets folk ble vist i land, og skipene slept til eierens hjemsted 30 kilometer unna. Den påfølgende natt aksjonerte verkstedets folk. De tok tilbake skipene og førte dem til verkstedet i Florø hvor de ble liggende under streng bevoktning. Retten fant at verkstedets tilbakeholdsrett ikke var gått tapt ved den midlertidige, rettsstridige besittelsesbeføyelse. Ved siden av utgifter i forbindelse med sleping av båten, hadde verkstedet også rett til erstatning for betydelige kostnader til vakthold.

Kostnader retinenten pådrar seg ved oppfyllelse av omsorgsplikt, jf. punkt 4.6, omfattes av retensjonsretten. Forutsetningen er at utgiftene er forsvarlige og nødvendige.

---

³⁶ Arnholm, side 427

³⁷ Se RG 1933 s. 75

Håndverktjenesteloven § 47 (1) sier at ”forsvarlige kostnader” kan kreves dekket av forbrukeren. Etter forarbeidene kan slike kostnader kreves fullt ut på objektivt grunnlag. Ved siden av direkte utlegg og ekstraarbeid, vil faste kostnader som for eksempel lagerleie omfattes. Vilåret er at kostnaden er pådratt i debitors interesse for at verdier ikke skal gå tapt for ham³⁸.

Panteloven § 1-5 b gir tidsmessige begrensninger for rentedekningen ved pant. Denne bestemmelsen gjelder ikke for tilbakeholdsrett, og ved debitors konkurs har retinenten sikkerhet for både hovedstol og renter, se Rt. 1955 s. 992 som gjaldt et verfts tilbakeholdsrett i skip for hele reparasjonsregningen innbefattet renter som var oppstått etter akkordforhandlingens åpning. Her fastslo Høyesterett at verksteds retensjonsrett i skipet var uberørt av debitors akkordforhandling eller konkurs. Tilbakeholdsretten kunne gjøres gjeldende frem til hele kravet med renter var dekket.

4.2 Kravet må være forfalt

4.2.1 Forfall – generelt

Det er et grunnvilkår for legal tilbakeholdsrett at det krav den sikrer er forfalt. ”Ellers holder ikke den forutsetning om samlet oppgjør mellom partene som er noe av bakgrunnen for retensjonsretten³⁹”. Vilårene om forfalt krav uttrykkes noe forskjellig i de enkelte lovbestemmelsene. Klarest er formuleringen i serveringsloven § 26 som tillater tilbakeholdsrett ”når gjesten ikke gjør opp for seg”. I sjøloven § 54 tillates tilbakehold til ”sikring av sin fordring”. I standard avtalene gis panterett og tilbakeholdsrett ”for ett hvert krav som reiser seg”, i Norsk Fryseriforenings Lagringsvilkår § 11, ”dels for alle de omkostninger som hviler på godset [..]”.

Ved avtalt tilbakeholdsrett er det opp til partene selv å regulere vilkår for iverksettelse av tilbakeholdsrett. Det stilles derfor ikke opp noe vilkår om forfall i disse tilfellene.

---

³⁸ Ot.prp. nr. 29 (1988 - 1989)

³⁹ Sandvik, Krüger og Giertsen, side 415

4.2.2 Forfall – ved påkrav

Hvis forfallstidspunkt ikke fremkommer verken av lov, avtale eller bransjepraksis, antas de ordinære regler om påkrav etter gjeldsbrevsloven⁴⁰ § 5 å gjelde. Det vil si at debitor plikter å betale etter varsel. Med utbredt betaling over Internett er det blitt vanlig at verksteder gjør unntak fra kontantprinsippet i kjøpsloven⁴¹ § 10, jf.

forbrukerkjøpsloven⁴² § 9. Gjenstanden utleveres direkte til debitor mot faktura, som behandles likt et ordinært pengekrav med hensyn til forfall. Verkstedet gir dermed slipp på det pressmidlet som tilbakeholdsretten tilbyr. Markedsrådet anbefalte en slik fakturaløsning for inntauningstilfellene, jf. ØA-saken. Høyesterett avviste dette av hensyn til inndrivningen.

Ved full visshet om at debitor ikke er i stand til å innfri fordringen, eller debitor uttrykkelig tilkjennegir en intensjon om ikke å innfri kravet, kan forfallstidspunktet blir ett annet enn det som følger av avtale mellom partene, jf. punkt 4.1.

4.3 Besittelseskravet

4.3.1 Generelt

Hele tilbakeholdsrettsinstituttets gyldighet hviler på retinentens besittelse av gjenstanden. Dette grunnvilkåret krever at ”eieren blir fratatt rådigheten på en slik måte at retinenten effektivt kan bestemme om og i tilfelle når eieren skal få rådigheten tilbake”⁴³. I UfR 1973 s. 229 hadde en advokat fått generalfullmakt fra utflyttende slaktermester til å på hans vegne realisere forretningen, og gjøre opp ett hvert krav i den forbindelse. Etter forgjeves forsøk på realisasjon leverte advokaten inventaret til et auksjonsfirma. Det oppsto tvist med annen kreditor om fordelingen av auksjonsprovenyet. Advokaten mente seg berettiget til dekning av omkostninger og salær ved sin tilbakeholdsrett over inventaret. Retten ga ham medhold og uttalte; ”[...] ved gjenstandenes indlevering til auksjon, der skete bl.a. til dækning af appellants

---

⁴⁰ Lov av 17. februar 1939 nr. 1

⁴¹ Lov av 13. mai 1988 nr. 27

⁴² Lov av 21. juni 2002 nr. 34

⁴³ Brækhus, side 579

krav, har haft genstandene i sin besiddelse på en sådan måde, at han har kunnet udøve tilbageholdsret over dem”.

Besittelsesbegrepet har vært sterkt omtvistet i rettslitteraturen, men det er nå erkjent at innholdet må bestemmes i relasjon til den enkelte rettsregel som tillegger besittelsen betydning⁴⁴. Retensjonsrettens besittelsesbegrep er parallelt med besittelseskravet etter håndpanteretten. Skal en avtale om pant i løsøre få rettsvern, må besittelsen fratras pantsetteren, jf. panteloven § 3-2 (2). Men løsøre som er realregistrert og ikke kan håndpantsettes, kan likevel bli rammet av tilbakeholdsrett. For eksempel vil et slikt løsøre som leveres til reparasjon kunne bli utsatt for tilbakehold av verkstedet. Her går altså tilbakeholdsretten lengre enn panteretten, jf. punkt 1.3.

4.3.2 Den fysiske rådigheten må tilligge retinenten

Det kreves ikke at retinenten personlig har positiv adgang til å råde over gjenstanden. Tilbakeholdsretten kan etableres ved at tredjemann påtar seg å sitte med gjenstanden på retinentens vegne: Et renseri som ikke har eget kjølerom for oppbevaring av restaurerte og rensede pelskåper, treffer for eksempel en avtale med et eksternt lagerfirma om at de skal ta hånd om kåpen inntil renseriet gir beskjed om utlevering.

Ved et slikt arrangement blir det også mulig å etablere en sekundær tilbakeholdsrett, jf. uttalelsene i Rt.1931 s. 339; ”For bankens rett overfor pantsetteren finner jeg det uten betydning, at banken ikke selv har den umiddelbare besittelsen av aktiene, men bare vil kunne utøve en sekundær retensjonsrett etter en annen banks primære haandpanterett i aktiene⁴⁵”.

Retten til å utøve tilbakehold er dermed i behold så lenge gjenstanden befinner seg hos en uavhengig tredjemann i retinentens interesse, og retinenten har rettslig mulighet til å hindre utlevering av den. Tredjemann kan være en person i retinentens tjeneste eller en selvstendig næringsdrivende. Man kan ikke godta en person i eierens tjeneste, da han vil kunne få problemer med å håndheve retten overfor sin arbeidsgiver, eksempelvis dommen i Rt. 1932 s. 38. Haugesund Mekaniske Verksted hadde reparert to

---

⁴⁴ Arnholm, side 426

⁴⁵ Dommen gjaldt et aksjeselskaps forbud mot pant i egne aksjer. På side 342.

fiskedampskip, og utleverte disse til rederen for bruk under sildefisket. Betingelsen var at begge skipene skulle tilbakeleveres etter endt fiske. Rederen overholdt avtalen og levert skipene til verkstedet etter to måneder. Høyesterett fant at tilbakeholdsretten måtte anses bortfalt i relasjon til kontraktspanthaveren i skipet. Verkstedsjefen som hadde tilsyn med skipene var formann i rederikompaniet og innehaver av aksjemajoriteten i dette, samtidig var han direktør for verkstedet. Dette tilsa at skipene var i rederiets, ikke i verkstedets besittelse. At verkstedet tok skipene under reparasjon endret ikke på dette.

Dersom både retinenten og debitor hver for seg kan utøve rådighet over gjenstanden er ikke kravet om besittelse tilfredsstillt. En illustrasjon gir Rt. 1991 s. 1115. En befrakter hadde chartret et skip for undersøkelse av havbunnen for oljeindustrien. I den anledning plasserte befrakteren en del utstyr om bord på båten. Da befrakteren gikk konkurs, gjorde rederen tilbakeholdsrett gjeldende, men fikk ikke medhold. Høyesterett fremholdt at det måtte være et vilkår for rederiets retensjonsrett at ”befrakteren var fratatt rådigheten på en slik måte at rederiet når som helst kunne bestemme når selskapet skulle får rådigheten tilbake”. Det at gjenstandene befant seg om bord, og at også rederiets folk ”hadde en viss rådighet og kanskje også deltok i bruken”, kunne ikke gi grunnlag for tilbakeholdsrett. At enkelte av gjenstandene var boltet fast kom ikke i noen særstilling, da boltingen hadde skjedd av maritime grunner, i befrakterens interesse. Her var ikke befrakteren fratatt rådigheten og vilkårene for å utøve tilbakeholdsrett var ikke oppfylt.

Nøkkelpantordningen, jf. panteloven § 3-2 (2) 2. pkt. må også godtas når det gjelder tilbakeholdsrett, så fremt ikke debitor har mulighet for å råde over gjenstanden på egenhånd. Et klassisk eksempel er viktige dokumenter som låses inn i bankboksen, som man må ha to ulike nøkler til for å åpne. Retinenten får den ene nøkkelen, mens eieren beholder den andre⁴⁶.

Dersom retinenten oppgir eller taper besittelsen faller tilbakeholdsretten som hovedregel bort. Dette skjedde i Rt.1991 s. 503. Et rederi hadde en båt på verksted. Før verkstedet hadde utført oppdraget fullt ut, fikk rederiet etter avtale med verkstedet båten

---

⁴⁶ Brækhus, side 579

utlevert med formål å hente to kraner annet sted. Avtalen mellom verkstedet og rederiet innebar umiddelbar retur til verkstedets kai etter avhenting av kranene. Estimert gangtid fra verksted til stedet hvor kranene befant seg var ca. to timer. Da rederiet ikke returnerte båten slik som avtalt, grep verkstedet inn, og i løpet av en periode på 48 timer hadde de fått gjenopprettet besittelsen. Senere oppsto det tvist mellom verkstedet og pantaverne om fordelingen av gevinsten ved auksjonssalget. Høyesterett fastslo at det frivillige avbruddet i verkstedets besittelse medførte bortfall av tilbakeholdsretten.

Hvis forutsetningen derimot hadde vært at båten ble utlevert til rederiet for en kortere prøvetur, kan tilbakeholdsretten ikke anses bortfalt. Dette fremkommer indirekte av dommen⁴⁷; ”Selv om det er kort gangtid, og selv om det etter avtale med verkstedet var meningen at fartøyet umiddelbart etter innlasting av kranene skulle returnere til Svolvev, kan dette ikke karakteriseres som en prøvetur”.

Enkelte helt kortvarige avbrudd i besittelsen bør derfor kunne godtas uten at retinentens rett blir svekket. Ved reparasjon av biler bør bileieren kunne foreta en ganske kortvarig prøvekjøring alene med bilen for å kontrollere at alt er i orden før han betaler, uten at verkstedets opprinnelige tilbakeholdsrett går tapt.

Hvor lang tid kan avbruddet være, dersom retinenten betinger utlån mot at gjenstanden blir tilbakelevert innen en viss tid? Denne grensen ble vurdert i Rt. 1932 s. 38.

Høyesterett uttalte ”[s]elv om verkstedet har hatt retensjonsrett for reparasjonsutgifter, maa denne rett i ethvert fall ansees bortfalt, naar fartøiene har vært utlevert eieren til drift for dennes egen regning, og det til dels for lengere tid ad gangen”.⁴⁸

RG 1988 s. 961 behandlet spørsmålet om brutt besittelse av regnskapsdokumenter. Data Service A/S som hadde ført regnskapene for et selskap som gikk konkurs, utleverte regnskapene til konkursdebitor. Senere krevde de å få regnskapene tilbakelevert og fikk da disse overlevert. Da konkursboet krevde å få regnskapsdokumentene, nektet Data Service å imøtekomme dette før deres tilgodehavende ble gjort opp. Dette fikk de ikke

---

⁴⁷ Side 504

⁴⁸ Se RG 1978 s. 337

medhold i fordi besittelsen var avbrutt. De ble pålagt å utlevere regnskapene til konkursboet.

4.3.3 Besittelsesbegrepet – legal og avtalt tilbakeholdsrett

I de fleste tilfeller hvor det oppstår legal tilbakeholdsrett vil retinenten allerede ha gjenstanden i sin besittelse samtidig som retten oppstår. Retinenten har fått rådigheten i forbindelse med 'kontraktsforholdet' mellom partene. Sjølovens § 54 gir tilbakeholdsrett så lenge retinenten fortsatt har skipet i sin besittelse, håndverkertjenesteloven § 46 så lenge gjenstanden er; "overgitt til eller som ellers er hos tjenesteyteren", og standardkontraktene bruker ofte kontrollformuleringer. For eksempel Norsk Fryseriforening § 11 som sier; "Tilbakeholdsretten gjelder alt gods som er under fryseriets kontroll".

Ved antesipert mislighold og skadetilfellene er det typisk at retinenten beholder gjenstanden i sin varetekt inntil han får dekning for kravet.

Ved avtalt tilbakeholdsrett spiller besittelsen samme rolle som ved håndpant, den har bare betydning for rettsvernet overfor eiernes kreditorer og overfor omsetningsserververe fra eieren. Mellom partene stiftes retten allerede ved avtalen; dette innebærer blant annet at retinenten får krav på å få vedkommende gjenstand utlevert, slik at fullt rettsvern kan etableres.

4.3.4 Besittelse opprettet ved selvtakt

Kreditor kan ikke urettmessig bemektige seg gjenstander tilhørende debitor for å skaffe seg sikkerhet for sitt krav. Dette gjelder selv om gjenstanden har sammenheng med en tjeneste kreditor har utført for debitor. Han har for eksempel reparert debtors sykkel og utstyrt ham med en faktura for oppgjør. Kreditor kan ikke da senere hente sykkelen hos protesterende debitor dersom kravet ikke blir oppfylt. En slik handling vil i så fall være ulovlig selvtakt. Kreditor må følge de vanlige pengekravsrettslige regler for inndrivelse av uoppgjorte fordringer. Uberettiget besittelsestilkomst som i Rt. 1901 s. 51, skal ikke premieres med tilbakeholdsrett. Dommen i Rt. 1929 s. 897 gjaldt også urettmessig tilbakeholdelse etter utkastelse. Et slakteri leide lokaler i et bygg som gikk konkurs. Byggets konkursbo holdt tilbake slaktemaskiner og et parti spekepølser for skyldig husleie. Spekepølsene råtnet under mangel på tilsyn og måtte destrueres ved

nedgravning. Tilbakeholdelsen ble ansett ulovlig og forretningen tilkjent erstatning av konkursboet.

Forbudet mot selvtakt har likevel visse unntak, jf. punkt 2.

Forutsetningen er følgelig at retinenten har fått besittelsen på lovlig vis. I ØA-saken drøftes lovligheten av kontraktsmedhjelperens tilbakeholdsrett. Høyesterett fastslo at grunneieren som har rett til å fjerne feilparkerte biler må kunne benytte seg av kontraktsmedhjelpere, og ”[d]ersom grunneieren selv på privatrettslig grunnlag kunne ha utøvd tilbakeholdsrett, må det samme gjelde for kontraktsmedhjelperen. Da inntauingen er rettmessig, er Østlandske Autobergning dermed i lovlig besittelse av kjøretøyet”.

4.4 Konneksitet

4.4.1 Konneksitetskravets innhold

Et sentralt vilkår for retensjonsrett er kravet om en naturlig sammenheng mellom fordringen og besittelsen av gjenstanden. Man sier gjerne at krav og motkrav må springe ut av samme rettsforhold, de må være konnekse. Manglende eller svak konneksitet kan føre til at tilbakeholdsrett nektes. I konneksitetskravet er det to forhold som må vurderes. For det første om fordringen og besittelsen har grunnlag i samme rettsforhold. For det andre om fordringen har tilknytning til besittelsen av den tilbakeholdte gjenstanden. I UfR 1982 s. 1042 som gjaldt en utleiers tilbakeholdsrett i smågriser, kom retten til at konneksiteten mellom utleiers besittelse av grisene og den manglende leiebetaling ikke var oppfylt. Utleieren hadde ikke forut for leietakerens utkastelse vært i besittelse av smågrisene.

Krav om konneksitet gir tilbakeholdsretten et rimelig omfang og bidrar til at retinenten ikke på en tilfeldig eller uberettiget måte blir bedre stilt enn de øvrige kreditorer. Den som har rettslig interesse i gjenstanden har behov for visshet om hva og hvor mye som er unntatt fra debtors rådighetssfære.

Selv om konneksitetskravet skal hindre at det inntreer en ubegrunnet forrykkelse mellom de forskjellige kreditorer, kan man også finne støtte for å stille retinenten i en bedre

posisjon, særlig der han har foretatt påkostninger av gjenstanden. ”Kravet om en naturlig sammenheng mellom ytelsene er i sin kjerne et krav om påregnelighet⁴⁹”.

Konneksitetskravet kan betraktes som et minstevilkår fordi spørsmålet om retensjonsrett kan utøves i det enkelte tilfellet, beror på en helhetsvurdering av de ulike hensyn som gjør seg gjeldende. Det kan stilles opp enkelte generelle retningslinjer for de forskjellige tilfellene hvor tilbakeholdsrett kan være aktuell, og konneksiteten mellom fordring og besittelse kan her varierer fra meget sterk til løselig og svak. Sterkest i de typiske håndverker- og tjenesteytertilfellene, og svakest der retinenten mer tilfeldig har kommet i besittelse av gjenstanden, for eksempel ved en feilforsendelse. Tilbakeholdsretten har klareste hjemmel i de tilfeller konneksiteten er sterk.

Hovedregelen om at fordring og besittelse må ha grunnlag i samme rettsforhold fremkommer både av den ulovfestede regel om tilbakeholdsrett og lovregler. Ved språklig tolkning av ordlyden i lovbestemmelsene ser man at kravet må gjelde mislighold i det rettsforholdet som vederlagskravet stammer fra. Etter håndverkertjenesteloven § 46 kan tjenesteyteren holde tilbake ”tingen” dersom forbrukeren ikke betaler det han skylder ”etter oppdraget”. Handelsagenten kan holde tilbake ting han har ”mottatt i forbindelse med oppdraget” for å sikre sine krav ”i anledning oppdraget”, jf. kommisjonsloven § 39. Sjøloven § 54 sier uttrykkelig at tilbakeholdsretten gjelder ”til sikring av sin fordring i anledning av byggingen eller reparasjonen [...]”⁵⁰.

Konneksitetskravet innebærer at retensjonsrett ikke kan utøves i ett kontraktsforhold dersom motparten har misligholdt forpliktelsen i et annet. Mislighold i ett kontraktsforhold kan imidlertid innebære antesipert mislighold i et annet, og således utløse tilbakeholdsrett indirekte i det andre kontraktsforholdet.

I tilfeller hvor tilbakeholdsretten beror på avtale mellom partene, stilles det ikke konneksitetskrav. Vilkårene for å gjøre gjeldende avtalt tilbakeholdsrett må, som for håndpanteretten, fastlegges ved en tolking av den avtale som gir hjemmelen.

---

⁴⁹ Brækhus, side 583

⁵⁰ Øyen, side 739

4.4.2 Konneksitetskravet - styrke

I følge Øyen kan retensjonsrett alltid utøves i det formuesgodet oppdraget direkte gjelder⁵¹. Her er man innenfor kjerneområdet for tilbakeholdsretten der fordringen er et vederlagskrav for bearbeidelse, reparasjon, vedlikehold og lignende arbeid utført på selve gjenstanden. For slike oppdrag er altså konneksiteten svært sterk.

Er det sikrede kravet vederlag for en verdiøkende eller verdibevarende disposisjon er konneksiteten på sitt sterkeste. Dette gjelder typisk for håndverkere, for eksempel en bilmekaniker som holder tilbake bilen han har utført reparasjoner på som sikkerhet for reparasjonsomkostningene. En slik tilbakeholdsrett forutsettes i salgsrettsloven⁵², som gjelder alle som ”[h]ar til næring å setja i stand, pussa opp eller gjera anna arbeid på ting som andre eig”.

Men det er ikke et ubetinget vilkår at bearbeidelsen har ført til verdiøkning for at retensjonsretten skal beskyttes av denne sterke konneksiteten. Også kreditorer som har modifisert gjenstander som debitor ønsker spesialtilpasset for seg beskyttes, selv om disposisjonen ikke har medført noen generell verdiøkning av gjenstanden.

Sammenhengen mellom krav og besittelse er ikke sterk nok dersom kravet har oppstått før retinenten fikk gjenstanden i sin besittelse, jf. RG 1978 s. 337. Et skip hadde blitt reparert ved verksted og overlevert eieren etter endt reparasjon. Etter et fravær på 52 timer returnerte skipet tilbake til verkstedet på grunn av nye feil som oppstod. I konflikt med førsteprioritets panthaver fikk ikke verkstedet medhold i at den tapte tilbakeholdsretten ble vekket til live igjen ved skipets retur. Den gjenopprettede besittelsen ga kun tilbakeholdsrett for de nyeste reparasjonsarbeidene.

Dette innebærer i prinsippet en ny tilbakeholdsrett med rettsvern fra det tidspunktet verkstedet gjenopprettet besittelsen. Men enkelte forhold fører til at man til tider må lempe på konneksitetskravet. At retinenten alt har fått gjenstanden i besittelse før kravet oppstår, hindrer ikke alltid konneksitet. Har han lånt gjenstanden av debitor, og det

---

⁵¹ Side 722

⁵² Lov av 29. mai 1953 Nr. 1

påkrevet vedlikehold av denne, kan retinenten utøve tilbakeholdsrett for vedlikeholdsutgiftene.

Konneksitetskravet kan også være oppfylt i tilfeller hvor det ikke er selve gjenstanden som er bearbeidet eller påkostet, og det heller ikke er tilført noen verdiøkning. Dette gjelder særlig der det er utført tjenester i sammenheng med gjenstanden, for eksempel frakt, transport, oppbevaring eller lagring. Her kan tilbakeholdsrett utføres til sikkerhet for vederlaget, samt for andre oppdrag som har tilknytning til tingen. Sammenhengen er videre styrket i tilfeller hvor slik tilbakeholdsrett også er hjemlet i lov, se for eksempel sjøloven § 270, veifraktloven § 20 (3) og luftfartsloven⁵³ § 10-13 som omhandler tilbakehold av godset. ”En speditør som opptrer som mellommann i transportbransjen, har tilbakeholdsrett i det gods han i den forbindelse får i sin besittelse”⁵⁴. Unntaket er for eldre krav under samme kontrakt. Dersom retinenten utleverer gjenstanden til debitor, enten han har bearbeidet, fraktet, transportert eller oppbevart denne, brytes konneksitetskravet. Dette gjelder uavhengig av om retinenten stadig mottar nye gjenstander under den samme avtalen. Det vil ikke være sammenheng mellom besittelsen av den nye gjenstanden og fordringer med grunnlag i tjenester eller arbeid vedrørende den utleverte gjenstand. I slike tilfeller kan konneksitetskravet kun forsvares etter rimelighetsvurderinger ved helt spesielle omstendigheter, jf. campingvogndommen og punkt 3.2.

I den utstrekning en person berger, finner eller ivaretar en gjenstand på eiers vegne, har han tilbakeholdsrett til sikkerhet for sin fordring på utlegg og kostnader han har hatt i forbindelse med ivaretakelsen. Bergelønn og finnerlønn kan betraktes ut ifra det romerrettslige prinsippet ”versio in rem”; en person som har reddet en ting fra å gå til grunne bør ha rett til godtgjørelse av sine utgifter. Selv om en slik redningshandling isolert ikke fører til noen verdiøkning, er den likevel verdibevarende på den måten at gjenstanden forhindres i å tape sin verdi eller gå til grunne⁵⁵. I slike sammenhenger er konneksitetskravet meget sterkt.

---

⁵³ Lov av 11. juni 1993 nr. 101

⁵⁴ Brækhus, side 587

⁵⁵ Brækhus side 585

Dommen i ND 1965 s. 329 illustrerer retensjonsrett etter bergningssynspunkter. En 40 meter lang tysk observatørmast var plassert i sjøen i internasjonalt farvann nord for Bornholm. En svensk fiskebåt fikk skadet trålen da den satte seg fast i masten. Fiskerne tok med seg masten inn til svensk havn, og ble ansett berettiget til å utøve tilbakeholdsrett i den som sikkerhet for sitt erstatningskrav mot Forbundsrepublikken. Retten henviste til regelen om "[b]efogenhet att innehålla bärgat gods til dess skälig bärgerlön samt erstatning för värdkostnader erlagts".

Retinenten har i mange tilfeller en lovbestemt tilbakeholdsrett for utgiftsrefusjon, se for eksempel hittegodsloven § 9. Når redningshandlingen er hjemlet i lov⁵⁶ er konneksitetskravet sterkt.

Kreditor kan pådra seg utgifter ved å måtte dra omsorg for gjenstanden. Konneksiteten mellom retinentens besittelse av omsorgsgjenstanden og krav på omsorgsutgifter er meget sterk, jf. punkt 4.1.1.

Konneksiteten er også sterk på det lovregulerte mellommannsområdet. Etter kommisjonsloven § 39 kan kommisjonæren holde tilbake "[p]røver, mønstre eller andet som tilhører kommittenten og ikke er bestemt til salg". Agenten kan utøve retensjonsrett over "[v]arer, materiale og dokumenter", jf. agenturloven § 16 (1) 1. punkt. Lovreglene viser at mellommannen kan utøve retensjonsrett i gjenstander som er overlevert for at oppdraget skal kunne utføres til sikkerhet for vederlag og utgiftsrefusjon.

Men en fullmektig kan ikke holde tilbake fullmaktsdokumentet, jf. avtaleloven § 16 (2) og agenturloven § 16 (1) 3. punktum. Disse begrensingene er begrunnet i vern mot misbruk, jf. punkt 4.5 og har liten relevans i forhold til spørsmålet om konneksitet.

I følge Øyen er den alminnelige oppfatning at konneksitetskravet er oppfylt i kontraktsforhold hvor oppdragsgiver har overlevert dokumenter eller tegninger i forbindelse med oppdraget⁵⁷. For advokater er retensjonsretten i overleverte dokumenter lovregulert i advokatforskriften⁵⁸ kapittel 12 punkt 3.1.2. Etter denne

---

⁵⁶ Se sjøloven §§ 452 (3), 51 (1), 61 (1), luftfartsloven § 12-3 (3)

⁵⁷ Øyen side 742

⁵⁸ Forskrift 20. desember 1996 nr. 1161

bestemmelsen kan en advokat nekte å utlevere dokumenter han har i besittelse som følge av oppdraget. Regelen skal sikre advokatens krav på salær og utgiftsdekning. I LB-1996-3324 ble et advokatfirma berettiget å utøve tilbakeholdsrett i to pantobligasjoner. Obligasjonene var i firmaets besittelse i forbindelse med oppdrag for klienten. Det er en forutsetning at tilbakeholdelsen ikke medfører rettstap for klienten.

Konneksiteten for håndverkere og lignende oppdragstakere må vurderes i to ulike retninger. Etter håndverkertjenesteloven § 46 kan retensjonsrett utøves i gjenstander som tjenesten ”gjelder”. Det er bred enighet i teorien om at redskaper og annet spesialverktøy som er overlevert for at oppdraget skal kunne utføres, omfattes av uttrykket ”gjelder tjenesten”, selv om forarbeidene er tause om spørsmålet⁵⁹.

For en håndverker som utøver tilbakeholdsrett i utstyr som er lånt ham av oppdragsgiveren i forbindelse med tjenesten, som ikke får dekning for sitt krav, vil konneksitetskravet mellom besittelsen og fordringen være oppfylt. Men for en håndverker som benytter oppdragsgiverens verktøy og utstyr ved arbeid i oppdragsgiverens lokaler, stiller dette seg annerledes. Konneksiteten i slike tilfeller vil være langt svakere fordi håndverkeren ikke har den selvstendige rådighet som kreves ved besittelse.

En lønnsinntaker kan ønske å utøve retensjonsrett i utstyr overgitt ham i forbindelse med arbeidet, dersom lønnen uteblir. Her er ikke konneksiteten like åpenbar som for håndverkere, men at gjenstander som benyttes i arbeidsgiverens lokaler mangler konneksitet med lønnskravet må gjelde også her. ”Selv om kravet til besittelse er oppfylt, vil lønnskravet i utgangspunktet ikke være tilstrekkelig knyttet til gjenstanden det er aktuelt å holde tilbake”⁶⁰. Unntaket kan tenkes der gjenstanden tjener både som arbeidsredskaper og lønn. For eksempel firmabiler, PC, mobiltelefoner og andre gjenstander til vederlagsfri privatbruk. For slike gjenstander som er en del av avtalt totallønn, er konneksiteten mellom besittelsen og lønnskravet sterkere⁶¹. Fra dansk rettspraksis finnes det flere dommer om tilbakeholdsrett i arbeidstakers bil, se blant

---

⁵⁹ Øyen, side 741

⁶⁰ Brækhus, side 587

⁶¹ RG. 1998.28, UfR 1990.190, UfR 1995.376, UfR 1966.664. Brækhus, side 588

annet UfR 1995 s. 375 hvor en avskjediget direktør ble innrømmet tilbakeholdsrett i en bil han hadde hatt til fri disposisjon. Det forelå konneksitet mellom besittelsen og et lønns- og feriepengebeløp han hadde til gode⁶².

I ØA-saken gjennomføres en konneksitetsvurdering; ”Utgiftene til inntauing og lagerleie er en nødvendig konsekvens av inntauingen og det oppbevaringsansvaret som [...] har. Det er med andre ord nær sammenheng mellom besittelsen og kravet. Kontrollavgiften har en fjernere tilknytning til inntauingen, men den har likevel såpass nær sammenheng med den ulovlige parkeringen at dette ikke kan være til hinder for at det bør kunne utøves tilbakeholdsrett også for dette kravets vedkommende.”

4.4.3 Eldre krav i samme rettsforhold

Er det tilstrekkelig for konneksitet at fordring og besittelse springer ut av det samme rettsforholdet mellom partene? Problemstillingen er aktuell om partene inngår en forretningsforbindelse der det over tid stadig utføres arbeid eller tjenester på grunnlag av det latente rettsforholdet, som for eksempel i Campingvogndommen⁶³.

Det kan etter fast rettspraksis fastslås at hovedregelen er den motsatte av løsningen i Campingvogndommen. Konneksitetskravet er ikke oppfylt for eldre leveranser i samme kontrakt. Dette ble sist fastslått i Schenker-dommen⁶⁴. Høyesterett kommenterte Campingvogndommen og mente den ikke ga noen veiledning i pågående sak, fordi tvisten den gang sto mellom retinenten og debtors konkursbo, som jo ikke sto i noen annen stilling enn debitor selv. Derimot fant retten veiledning for løsningen blant annet i to tidligere høyesterettsdommer.

I speditørdommen Rt. 1985 s. 298, solgte A en trailer med forbehold til B. B satt denne inn i transport men gikk siden konkurs. Ved konkursen var traileren i C's besittelse til sikkerhet for krav på gjennomførte sjøtransporter for 120.000 kroner. A godtok tilbakeholdsrett for 8000 kroner som var den siste utførte transporten, men ikke for de

---

⁶² Se UfR 1966 s. 664, UfR 2000 s. 2733 og UfR 1996 s. 575

⁶³ Omtalt under punkt 3.

⁶⁴ Omtalt under punkt 2.

tidligere transporter på kr 112.000. Høyesterett støttet at C for den øvrige del måtte stå bak A etter generelle prinsipper for løsning av prioritetskonflikter.

Fiskeforedlingsdommen i Rt. 1995 s. 990 gjaldt også konflikt i forhold til eldre rettsserverv. En fiskeforedlingsbedrift foredlet fisk for en fiskeeksportør som gikk konkurs. Det oppsto tvist mellom fiskeeksportørens varelagerpanthaver og fiskeforedlingsbedriften om omfanget av tilbakeholdsretten i varene som befant seg hos fiskeforedlingsbedriften. Problemet var om fiskeforedlingsbedriften kunne gjøre gjeldende tilbakeholdsrett til sikkerhet for vederlag overfor varelagerpanthaver, for produkter som tidligere var levert og som ikke lenger var i fiskeforedlingsbedriftens besittelse. Høyesterett tok ikke direkte stilling til om tilbakeholdsretten kunne ha vært utøvet overfor fiskeeksportøren eller dens konkursbo, men mente at retensjonsretten ikke kunne utøves overfor varelagerpanthaveren.

I begge dommene ble det nektet tilbakeholdsrett for eldre krav i samme kontrakt.

Begrunnelsene for å nekte en slik adgang er mange, foruten de hensyn som er nevnt ovenfor under punkt 3.2, vil en slik tilbakeholdsrett i realiteten innebære sikkerhet for eldre gjeld. Man kan også se det ut i fra likhetssynspunkter, retinenten har på en måte gitt kreditt og er ikke mer beskyttelsesverdig enn øvrige kredittkreditorer. Videre kan man i en del tilfeller bebreide retinenten for ikke selv å ha grepet den første muligheten for oppfyllelse. Det eldre kravet representerer heller ingen verdiøkning, så det foreligger ingen konneksitet mellom besittelsen og fordring for eldre leveranser i samme kontrakt.

Det som kan by på vanskelighet er å avgjøre hva som er én eller flere kontrakter.

I løpende forretningsforbindelser hvor retinenten gir fra seg en gjenstand uten å ta forbehold, avbrytes konneksitetskravet mellom besittelsen og fordringen ved utleveringen. I den gamle dommen i UfR 1892 s. 48 ble det ansett som at retinenten tok et forbehold. En dame hadde i en tid vasket tøy for debitor og i den forbindelse bygde seg opp et tilgodehavende hos ham. Hver gang hun spurte etter betaling, mottok hun nytt tøy til vask. Hun utøvde tilbakeholdsrett i dette nyeste tøyet til sikkerhet for utestående oppgjør og ville kun oppgi besittelsen mot betaling. Da hun ble innstevnet ga retten henne medhold. Den begrunnet dette med at hun fremdeles hadde besittelsen av

”tøyet” som dekket kravet. Det kunne ikke spille noen rolle om dette tidligere hadde vært til vask, og ved stadig mottak av nytt tøy ga hun heller ikke kreditt uten forbehold.

Man kan si at konneksitetsvurderingen i første rekke baserer seg på hvor nær sammenheng det er mellom krav og besittelse, men at den også inneholder mer skjønnspregede vurderinger ut i fra hva som er rimelig. Man kan betrakte den avvikende løsningen som ble gitt i campingvogndommen som et utslag av rimelighetsbetraktning, det ble lagt vekt på at den ordningen som var inngått for utlevering og betaling, var fordelaktig for importøren. Importøren kunne nyte godt av kredittordningen som spedisjonsfirmaet hadde opparbeidet hos tollmyndighetene.

Disse problemstillingene er i hovedsak ikke problematisk i forholdet mellom retinenten og debitor, men kan være av større betydning i forhold til debitors øvrige kreditorer. Om dette under punkt 6, om rettsvern.

4.5 Total vurdering – Retensjonen legger for sterkt press

Et misforhold mellom de fordeler retinenten oppnår og den skade retensjonsretten tilfører debitor, kan føre til begrensninger i utøvelse av retten. Debitor som sjeldent frivillig har tiltrådt en avtale om at gjenstanden kan holdes tilbake, vil risikere å måtte bøye seg for et urimelig krav fordi han ikke kan unnvære gjenstanden⁶⁵.

Spørsmål om retensjonsretten legger et ”urimelig press” på debitor, besvares etter en skjønnspreget rimelighetsvurdering. Det tas hensyn til at formålet, samt den praktiske virkningen av tilbakeholdsretten, er å utsette debitor for et motiverende betalingspress. Avveiningen foretas i begge parter interesse. Både gjenstandens beskaffenhet, kravets art og årsaken til at kravet ikke er betalt, utgjør vurderingsmomenter.

Dersom meget store verdier holdes tilbake for en relativt ubetydelig fordring, kan det oppstå et sterkt misforhold mellom partenes interesser. Men man kan fastslå at det ikke er proporsjonaliteten alene som avgjør. For eksempel har et advokatfirma blitt innrømmet retensjonsrett i to pantobligasjoner pålydende henholdsvis tre og fire millioner kroner for uoppgjort salærkrav på 137.000 kroner, uten at det ble ansett som

---

⁶⁵ Arnholm, side 425

et urimelig press på debitor⁶⁶. Heller ikke i ØA-saken utgjorde lav proporsjonalitet noen begrensning. Selv om det i slike tilfeller kan være tale om svært kostbare biler, mot beskjedne gebyrer på 2500 - 3000 kroner. Retensjonsrett ble tillatt blant annet ut ifra hensynet til inndrivningsprosessen.

Dekningslovens⁶⁷ kapittel 2 inneholder regler om forbud mot beslag i visse gjenstander. Dette er gjenstander som skal opprettholde ett visst eksistensminimum for debitor. Tanken er at han ved en gjeldsforfølgning ikke skal bli "ribbet til skinnet" og fratatt all mulighet til å komme seg på fote igjen. Men man kan ikke trekke direkte analogier fra reglene om utleggsfrihet til retensjonsretten, fordi debtors manglende oppfyllelse av kravet ikke er ensbetydende med manglende betalingsevne. En manglende betalingsvilje hos debitor fortjener ikke beskyttelse av dekningslovens regler. At retensjonsretten rekker utover dekningslovens § 2-3 følger forutsetningsvis av § 2-6. Likevel må retensjonsrett begrenses etter § 2-3 (1) b. Viktige kontraktsdokumenter og gjenstander debitor må ha for å kunne utføre sitt arbeide, eller for å oppfylle sine forpliktelser overfor andre enn retinenten, er det vanskelig å se at skal kunne holdes tilbake. 'Det samme vil gjelde regnskapsmaterieil som en regnskapspliktig debitor er avhengig av å ha i sin besittelse for lovlig å kunne drive sin forretningsvirksomhet⁶⁸'. Men dette beror også på en helhetsvurdering; det kan lett anses som et urimelig press å nekte debitor utlevert årets regnskapsbøker som han er pliktig å ha i besittelse for å kunne oppfylle lovpålagt regnskapsplikt. Like sikkert er ikke dette for eldre regnskapsbøker. Et tilbakehold av tidligere års dokumenter i påvente av oppgjør, kan utgjøre et betalingsmotiverende press på debitor. Et slikt press vil nok ikke betraktes som urimelig selv om avsavnet måtte føles sterkt.

For gjenstander der en tilbakeholdelse vil bryte med alminnelige oppfatninger av sømmelighet, vil tilbakeholdsretten kunne bli problematisk. En retinent bør for eksempel ikke gyldig kunne utføre tilbakehold i debtors rullestol.

---

⁶⁶ LB-1996-3324

⁶⁷ Lov av 8. juni 1984 nr. 59

⁶⁸ Iversen og Kristensen, side 423.

Enkelte lovregler forbyr tilbakeholdsrett. Forbudene i avtalelovens § 16 (2) og agenturloven § 16 (1) er motivert ut fra faren for misbruk av fullmaktslegitimasjonen. Videre kan offentligrettslige regler begrense tilbakeholdsrett. Påbudet i veitrafikkloven § 24 om å ha med seg førerkort når man kjører bil, samt andre regler som fører til at man kan bli avkrevd legitimasjon, taler mot tilbakeholdsrett. Det er ikke rimelig at retinenten skal kunne innskrenke debtors bevegelsesfrihet, eller påføre ham ulemper ved å beslaglegge pass, førerkort eller andre legitimasjonsbevis. At slike gjenstander kun tjener som bevis og verken har affeksjonsverdi eller salgsverdi, må sammen med faren for misbruk tilsi en sterk begrensning i retensjonsretten.

Utgangspunktet er at avtaler skal holdes. Dette gjelder selv om parten mener avtalen er sterkt urimelig for ham. Revisjonshjemmelen i avtaleloven § 36 kan imidlertid føre til en tilsidesettelse eller justering av urimelige avtalevilkår. Bestemmelsen gjelder for avtaler generelt, også innenfor retensjonsretten, rimelighetsvurderingen er konkret og skjønnsmessig for enkelttilfellet.

Hva kravet gjelder har også en betydning for helhetsvurderingen om tilbakeholdsretten utgjør et for sterkt press. Er det vederlag for verdiøkende eller verdibevarende disposisjoner, skal det mye til for å nekte tilbakeholdsrett, jf. punkt 6.3.2.

Retensjonsrett med oppnådd rettsvern gir beskyttelse mot insolvens hos debitor, men for enkelte typer formuesgoder må adgangen til å gjøre tilbakeholdsrett gjeldende ovenfor konkursboet være snevrere enn overfor konkursdebitor⁶⁹.

Revisorer og regnskapsførere må normalt kunne utøve tilbakeholdsrett overfor en oppdragsgiver til sikkerhet for sitt honorarkrav, i for eksempel tidligere regnskapsbøker, bilag og annet regnskapsmateriell. Men hvis oppdragsgiveren går konkurs stiller forholdet seg annerledes. Konkursboet vil av hensyn til bobehandlingen ha et sterkt behov for å få tilgang til konkursdebitors samlede regnskaper. Dansk Høyesterett har nektet en revisor tilbakeholdsrett i regnskapsbøker overfor oppdragsgiverens konkursbo⁷⁰; ”[s]om en Følge af den ved Bogførings- og Konkurslovgivningen givne

---

⁶⁹ Skoghøy, s. 329

⁷⁰ UfR 1926 s. 925. Skoghøy, side 330

beskyttede for Kreditorernes Interesse i Tilstedeværelsen af den for Konkursens behørig Gennemførelse nødvendige Bogføring har krav på at erholde Besiddelsen". Ved vurderingen av revisors eller regnskapsførers retensjonsrett overfor oppdragsgiverens konkursbo, må det skilles mellom dokumenter som er overlevert fra oppdragsgiveren, og dokumenter som revisoren eller regnskapsføreren selv har utarbeidet. De siste må han kunne utøve tilbakeholdsrett i⁷¹.

Ved avtalt retensjonsrett skal det mer til for å konstantere for sterkt press og urimelighet. Men heller ikke her bør retensjonsrett i pass, førerkort og lignende legitimasjonspapirer ubetinget aksepteres. Men ved en rimelighetsvurdering, vil selve avtalemomentet og at partene frivillig har forpliktet seg, utgjøre et hensyn.

I tvilstilfeller bærer retinenten risikoen for urettmessig tilbakeholdelse. En feilbedømmelse og urettmessig bemektigelse av debtors gjenstand, kan føre til erstatningsansvar for debtors manglende kontraktsoppfyllelse eller lovpålagte krav.

Et urimelig press kan avdempes ved reglene om debtors rett til i visse tilfeller å kunne få utlevert en del av det tilbakeholdte, samt av muligheten for å stille annen sikkerhet for kravet, se punktene 5.1 og 7.3.

4.6 Omsorgsplikt

Tilsvarende håndpanthavers omsorgsplikt for pantet, må retinenten sørge for nødvendig tilsyn og omsorg for gjenstanden han har i sin forvaring. Dersom gjenstanden reduseres i verdi eller går helt til grunne fordi retinenten ikke har beskyttet den mot å skades eller stjeles, kan han bli erstatningsansvarlig.

I ND 2000 s. 373 ble et verksted holdt ansvarlig for verdien av en havarert sjark, samt for utstyret som befant seg om bord i båten under forliset. Etter reparasjonsarbeider på den brannskadede sjarken oppsto det tvist mellom partene om oppgjøret mens båten fremdeles befant seg ved verkstedet. Verkstedet sendte brev til eieren av sjarken med opplysning om at båten ville bli tilbakeholdt, for eiers regning og risiko, inntil sluttoppgjøret ble foretatt. Henvendelsen ble besvart med en påminnelse om retinentens

---

⁷¹ Skoghøy, side 330

plikt til etter beste evne å bevare båten og hindre forringelse. Etter en tid havarerte sjarken som en følge av uaktsom feil ved fortøyningen. Lagmannsretten fant at verkstedet hadde brutt sin tilsynsplikt over båten, jf. NL-5-8-17.

Også saken i ND 1960 s. 461 handlet om båthavari under et verksteds utøvelse av tilbakeholdsrett, men her gikk verkstedet fri for ansvar. Båteier hadde fri tilgang til å inspisere båten, han var klar over hvordan båten var fortøyd og hadde ikke kommet med innvendinger i forhold til fortøyningsplassen. Forliset skyldes ikke uforsvarlig eller uaktsomt forhold fra verkstedets side. Eier kunne ikke velte ansvaret for mangelfullt tilsyn over på verkstedet når han var like nær til å utføre dette selv.

Dommen viser at retinenten ikke har et absolutt objektivt ansvar for tap og skade, men at det foretas en culpavurdering. Kravet er at retinenten har opptrådt så aktsomt som det er rimelig å kreve i forhold til ”vær og vind”. I andre tilfeller kan ansvarsgrunnlaget være regulert i lov. Etter håndverkertjenesteloven § 29 er tjenesteyteren erstatningsansvarlig på objektivt grunnlag ”[d]ersom ting eller eiendom blir påført skade mens den er i tjenesteyterens varetekt eller for øvrig under tjenesteyterens kontroll”. For eksempel vil et bilverkstedet ha objektivt ansvar for biler som står på verkstedet også under utøvelse av retensjonsrett.

Ved vurderingen av aktsomhetsnormens strenghet bør man ha i mente at retensjonen utøves fordi retinenten ikke får dekning for sitt krav. Særlig byrdefulle sikrings- eller vedlikeholdstiltak kan ikke pålegges, spesielt ikke dersom debitor selv nekter å bidra.

Retinentens økonomi kan også komme med i helhetsvurderingen. En illustrasjon gis i RG 1934 s. 187. En ombygd båt ble gjennom en årrekke tilbakeholdt av verkstedet på grunn av uenigheter med eieren om oppgjøret. Da verkstedet gikk konkurs overtok konkursboet som ny retinent. Ettersom tiden gikk redusertes tilsynet av båten i takt med boets økonomiske situasjon, og til sist hadde båten tapt sin verdi. Eieren krevde erstatning av boet. Lagmannsretten frikjente boet og fremholdt at eier burde ha tilbudt boet midler for å holde skipet i forsvarlig stand, særlig med tanke på at det hele tiden hadde vært orientert om situasjonen.

Retinenten har ikke plikt til å forsikre gjenstanden. Dette er et ansvar debitor har full adgang til å ivareta selv om rådigheten er fratatt ham⁷².

Som hovedregel skal ikke retinenten bruke gjenstanden, men er likevel pliktig til bruk dersom det er en del av omsorgen for gjenstanden, eller bruk må utføres for å ivareta avkastningen. ”En ridehest har han rett og plikt til å bruke så meget som hestens mosjon krever, men ikke til å bruke for sin fornøyles skyld. En melkeku har han rett og plikt til å melke, men utbyttet må han godskrive eieren”⁷³. Med godskriving menes at retinenten må føre regnskap over avkastningen og gjøre fradrag for inntømster i fordringsbeløpet.

Et eksempel gis i beiteloven § 9 (1) 2. punkt; ”Han har ikkje rett til å bruke det, men kan nytta den daglege avdråtten av dyret mot avkorting i det kravet han har [..]”.

5 Omfanget av tilbakeholdsretten

5.1 Verdi og mengde

Ved vurdering av retensjonsrettens omfang må man ta i betraktning hvilke gjenstander som kan holdes tilbake, samt hvilke krav tilbakeholdsretten kan tjene til sikring av. Verken etter den alminnelige ulovfestede tilbakeholdsrett eller etter en tolking av lovbestemmelsene, lar det seg gjøre å si bestemt hvor mye som kan holdes tilbake i enkelttilfeller. Man er her overlatt til rimelighetsvurderinger og retningslinjer fra rettspraksis, samt grunnvilkåret om konneksitet mellom fordringen og besittelsen. Men formålet med tilbakeholdsretten tilsier at skyldneren normalt ikke kan påberope seg at gjenstanden har høyere verdi enn den fordringen som søkes oppfylt⁷⁴.

---

⁷² Brækhus, side 582

⁷³ Arnholm, side 432

⁷⁴ Iversen og Hedegaard, side 424

Dersom verdien på gjenstanden er lavere enn fordringen, gir den liten sikkerhet for retinenten. Men det ligger i retensjonsrettens natur at tilbakeholdelse av gjenstander uten verdi normalt vil kunne utøves på grunn av dens betalingsmotiverende press.

Hvis gjenstandens verdi er langt høyere enn den fordringen som skal dekkes, kan det være berettiget å spørre om retinenten må frigi noe av det tilbakeholdte.

Spesielt hvis det tilbakeholdte lar seg dele opp uten skade kan det hevdes at debitor bør få det overskytende utlevert. For eksempel et sommersenter som leverer inn flere vannscootere til et verksted før ferisesesongen, der en av scooterens verdi vil dekke reparasjonsregningen, kan være berettiget til å få utlevert de øvrige. Et tilbakehold med fare for å spolere senterets sesonginntekter, kan virke urimelig.

Problemstillingen er om det retinenten kan utøve tilbakeholdsrett over flere eller dyrere gjenstander enn nødvendig for at kravet kan dekkes. Som en gylden regel kan man svare dette benektende fordi ett av formålene med retensjonsretten da svekkes, nemlig det press som skaffer retinenten hurtig dekning for sitt krav. Om verkstedet utlevert samtlige scootere bortsett fra den ene, kan det bli smått med betalingspress dersom sommersenteret fint dekker oppdragmengden med det utleverte antallet.

Den samme fravikelige hovedregel må man legge til grunn ved spørsmålet om retinenten må finne seg i debitors tilbud om annen sikkerhet, jf. punkt 7.3. Annen sikkerhet kan være aktuelt for gjenstander som ikke lar seg dele. I alle tilfeller må løsningen fastlegges etter rimelighetsbetraktninger og avveining med hensyn til begge parter. Så langt retensjonsretten bevarer karakteren av pressmiddel overfor debitor, vil ombyttet sikkerhetsstillelse kunne la seg forsvare.

Ved avtalt tilbakeholdsrett er det opp til partene å regulere hva og hvor mye retensjonsretten eventuelt skal omfatte, man må anta at de vurderer både verdi og mengde.

5.2 Enkelte begrensninger

I enkelte tilfeller er adgang til å utøve tilbakeholdsrett stengt. En viktig begrensning finner man der retensjonen vil legge urimelig press på debitor, jf. punkt 4.5, eller

gjenstandens art taler mot retensjonsadgang. Videre kan offentligrettslige hensyn spille inn. For eksempel regnskapspliktiges ansvar for å utarbeide årsregnskap, jf. regnskapsloven⁷⁵ § 3-1. Men begrensninger kan også ha en grense. I UfR 1981 s. 141 som gjaldt en advokats tilbakeholdsrett for et salærkrav overfor debtors konkursbo, ble tilbakeholdsretten opprettholdt fordi "[...] boet ved betaling af et forholdsvis beskjedent beløb kunne komme i besiddelse af dokumenterne". Kravet lød på 1490 danske kroner. Selv om denne saken gjaldt en advokats tilbakeholdsrett for salærkrav, kan man anta at samme betraktning kan legges til grunn der debitor med små anstrengelser kan innfri fordringen.

I den grad det foreligger et forbudt mot å reise kreditt på tingen eller det er stilt opp pantsettelsesforbud, må disse anvendes analogisk ved avtalt retensjonsrett. For eksempel ekteskapsloven⁷⁶ § 33 inneholder et forbud mot å overdra, leie bort eller pantsette enkelte gjenstander uten samtykke. En tillatt avtale om retensjonsrett i slike gjenstander ville føre til en uthuling av regelverket⁷⁷. Den legale retensjonsretten rammes imidlertid ikke av slike forbud. Ett pantsettelsesforbud etter vergemålsloven⁷⁸ § 55 vil for eksempel ikke begrense retentens tilbakeholdsrett i gjenstander som har vært inne til reparasjon eller vedlikehold. Verftet kan for eksempel holde tilbake et skip med legalpant til sikkerhet for sitt krav på utbedringskostnader.

6 Rettsvern og prioritet

6.1 Generelt

Stort sett er det ikke vanskelig å avgjøre hvem tilbakeholdsretten kan gjøres gjeldende ovenfor. Retensjonsretten har normalt front mot debitor for kravet. Får konservatoren inn et maleri for restaurering, får han det som oftest av eieren eller noen som handler på hans vegne, og det oppstår ingen rettsvernsproblematikk i slike tilfeller. Men dukker det

---

⁷⁵ Lov av 17. juli 1998 nr. 56

⁷⁶ Lov av 4. juli 1991 nr. 47

⁷⁷ Brækhus side 572

⁷⁸ Lov av 22. april 1927 nr. 3

opp en tredjemann med rettslige interesse i maleriet kan dette endres. Her må tilbakeholdsretten som en reell sikkerhetsrett prøves. Under denne vurderingen skilles det mellom eieren av gjenstanden og debitor, jf. punkt 1.1.

Tredjemann kan komme inn i bildet på ulike vis. Det kan dukke opp en sameier som påstår seg uforpliktet i forhold til den foretatte restaureringen fordi arbeidet ble utført uten hans kunnskap. Debitor kan ha solgt maleriet mens det er i retinentens varetekt og kjøperen forlanger maleriet utlevert. Og det kan dukke opp andre kreditorer eller konkursbo som ønsker dekning for sine krav.

I konflikt med tredjemanns rettigheter i gjenstanden kan det oppstå problemer i to retninger. Rettsvernproblematikk kan oppstå både i forhold til eldre rettsstiftelser i gjenstanden, og i forhold til senere rettsstiftelser i gjenstanden.

Taper retinenten tilbakeholdsretten, har han i realiteten tapt den sikkerheten som gjenstanden representerer, han står da igjen med en usikret fordring.

6.2 Rettsvern i forhold til senere rettsstiftelser

Retinenten er beskyttet mot andres rettsverv i gjenstanden så lenge han har den i eksklusiv besittelse. Her går vi ut i fra at debitor eier gjenstanden, men at andre som debtors alminnelige kreditorer, utleggskreditorer, bruksretter eller konkursbo, kommer inn som senere rettsstiftere i gjenstanden.

At retinenten har gjenstanden under sin kontroll er avgjørende for å opprettholde rettsvernet overfor disse yngre rettsinteresser i gjenstanden.

Tilbakeholdsretten har prioritet fra det tidspunktet besittelsen blir etablert. Oppnår retinenten besittelse over gjenstanden før noen andre stifter rett i den, får han førsteprioritet for sin rett, jf. punkt 7.5.4. Avtale om retensjonsrett kan inngås med virkning fra avtaletidspunktet selv om gjenstanden ennå ikke er overlevert. Men rettsvern oppnås ikke før besittelsen er opprettet, jf. panteloven § 1-2 (2).

Taper retinenten besittelsen over gjenstanden, kan yngre rettstifter som får gjenstanden i hende vinne rett etter godtroloven⁷⁹ § 1 nr. 3; ”Når eieren taper sin rett til tingen, faller også panterett og andre begrensede rettigheter i tingen bort så langt de kommer i strid med mottakerens rett”. En forutsetning for tredjemanns rettsvern er at han har fått gjenstanden overlevert i god tro. Så lenge retinenten har tingen i eksklusiv besittelse er han sikker. Dersom debitors rettesetterfølger er hans konkursbo, vil ikke boet få bedre rett enn debitor selv har. Er erverver i ond tro, eller burde vite bedre, vinnest ingen rett.

I den grad gjenstandens verdi ikke dekker hele fordringen, må retinenten nøye seg med et dividendekrav for det overskytende, jf. dekningslovens § 8-17. Om rettsvern for renter, punkt 4.1.1.

6.3 Rettsvern i forhold til eldre rettsstiftelser

6.3.1 Problemstilling

Ved rettighetskollisjoner er hovedregelen at den som først skaffer seg rettsvern for ervervet, har retten på sin side. Dette uttrykkes ”først i tid, best i rett”, og innebærer at retinentens eksklusive besittelse ikke alltid er et tilstrekkelig vilkår for rettsvern. Har tredjemanns eldre rettighet oppnådd rettsvern før retinentens tilbakeholdsrett, har han førsterett til sikkerheten gjenstanden representerer. Retinenten må respektere tredjemannsretts og prioritetsforrangen. Det forutsettes her at debitor eier gjenstanden. Det eldre rettsvernet kan være etablert ved tinglysning eller annen registrering. Registreringsordningen baseres på at det som er registrert gjelder, og uregistrert gjenstand er ikke beskyttet mot erverv. Man bygger på registerets negative troverdighet, det som ikke er registrert gjelder ikke for godtroende tredjemann. Lar man retinenten vinne rett over en registrert gjenstand, uthules registreringssystemet, så hovedregelen er en meget begrenset adgang for retensjonsrett i registrerbare gjenstander.

At prinsippet ”først i tid, best i rett” gjelder for tilbakeholdsrett fremkommer i praksis av speditørdommen⁸⁰. Høyesterett uttalte; ”[d]e generelle prinsipper for løsning av prioritetskonflikter måtte her være avgjørende”. I Fiskeforedlingsdommen heter det;

---

⁷⁹ Lov av 2. juni 1978 Nr. 37

⁸⁰ Punkt 4.4.3

”[v]ed konflikt mellom to sikkerhetsretter i samme gjenstand, er regelen at den rett som først har fått rettsvern, går foran”.

Fra hovedregelen om den eldstes rettsforrang, gjøres det unntak til retinentens fordel i to praktisk viktige retninger. Har retinentens innsats økt eller bevart gjenstandens verdi vil den eldre rett fortrenge av retinentens tilbakeholdsrett. Og retinenten kan oppnå prioritet foran den eldre rett dersom han ved disposisjonen var i aktsom god tro. En retinent som ikke er i god tro eller ”burde visst bedre”, vil nektes tilbakeholdsrett, jf. punkt 6.3.3.

6.3.2 Rettsvern ved verdiøkning

Har retinentens innsats økt eller bevart gjenstandens verdi, vil retensjonsretten ha prioritet foran eldre rettsstiftelser i gjenstanden. I de tilfeller hvor debitor ikke eier gjenstanden, vil tilbakeholdsretten gjelde overfor eieren selv om disposisjonen er igangsatt uten hans samtykke⁸¹.

Har for eksempel en reparert bil med registrert pant blitt tilført en verdiøkning som skyldes retinentens reparasjonsarbeider, gis det retensjonsadgang til sikring av kravet. Retinenten vinner rett til tross for hovedregelen ”best i tid best i rett” til fordel for eldre panten i bilen. Vilkåret er at reparasjonen har vært en rimelig og forsvarlig foranstaltning. I UfR 1990 s. 407 fikk en reparatør medhold i at han kunne utøve tilbakeholdsrett i en leid traktor. Han hadde ikke kjennskap til leieforholdet og arbeidsinnsatsen hadde medført en forbedring av traktoren. Det var ikke grunnlag for å anta at reparasjonen ikke hadde vært en rimelig eller forsvarlig foranstaltning⁸².

I Speditørdommen sies det; ”En retensjonsrett kan få prioritet foran andre rettigheter i gjenstanden hvor retinenten har gjort noe som øker eller bevarer gjenstandens verdi”.

Den rettspolitiske begrunnelsen for retinentens forrang i slike tilfeller, er at verdiøkende og verdibevarende disposisjoner normalt kommer alle rettighetshavere til gode, uten hensyn til stiftelsestiden. Hjemmelen følger av sedvanerett bekreftet gjennom teori og

---

⁸¹ Brækhus, side 598

⁸² Se også UfR 2002 s. 1312

rettspraksis. Eksempelvis Fiskeforedlingsdommen på side 995; ”Ved konflikt mellom to sikkerhetsretter i samme gjenstand, er regelen at den rett som først har fått rettsvern, går foran. Fra dette gjøres det unntak når tilbakeholdsrett gjøres gjeldende for verdiøkning tilført vedkommende gjenstand. Begrunnelsen for dette er at det dreier seg om en tilleggsverdi som skyldes retinentens innsats, som en eldre rettighetshaver ikke har noe rimelig krav på å nyte godt av”. I Kubben-dommen Rt. 1923 s. 113 fikk retensjonsretten prioritet foran eldre rettighetshaver. Verftet som reparerte skipet Kubben, fikk ved dom godkjent sjøpanterett i skipet. Deretter begjærte verftet auksjon over skipet i egenskap av utleggstaker. Tvangsauksjonen førte til at verftet kjøpte skipet for en lavere sum enn reparasjonsarbeidene. Høyesterett fant at verkstedet som retinent, kunne ta seg dekket av inntekten ved auksjonen, før maskinisten som hadde sjøpant for sitt hyrekrav.

Når retinentens innsats øker verdien av gjenstanden, er dette en verdi han har krav på. Om de øvrige kreditorene og rettighetshaverne skulle få førsteprioritet, ble det kanskje ikke noe igjen til retinenten. De andre ville da oppnå en urettmessig berikelse på retinentens vegne.

For bergning og bevaringstilfellene vil en tilbakeholdsrett med førsteprioritet oppmuntre retinenten til vedlikehold og ivaretagelse av gjenstanden. At de øvrige kanskje får mindre til disposisjon på grunn av retensjonsretten, må ses i sammenheng med alternativet uten retinentens innsats, mulig tap eller vesentlig skade av gjenstanden.

Var retinenten positivt klar over at disposisjonen var uberettiget i forhold til eldre rettighetshaver, må imidlertid tilbakeholdsretten vike. Retinent som kjenner det rette eierforholdet kan ikke igangsette kostbare tiltak uten å ha avklart dette tilstrekkelig på forhånd, jf. UfR 1982 s. 1184; en bil solgt med eiendomsforbehold ble av kjøper innlevert til mekaniker for reparasjon. Mekanikeren visste at det hvilte restgjeld på bilen, og fikk ikke medhold i retensjonsrett overfor selgeren.

Vilkåret om at det skal foreligge en viss verdiøkning fører til at kostnader til oppbevaring og lagring, transport og frakt må unntas. Tjenestene fører ikke til en øking av gjenstandens verdi⁸³.

6.3.3 Retinentens gode tro

Retinenten kan også innrømmes tilbakeholdsrett med forrang over eldre rett dersom han var aktsom godtroende overfor debtors disposisjoner. Godtroloven nevner ikke uttrykkelig tilbakeholdsrett, jf. § 1 nr. 1, men det antas at bestemmelsene kan brukes analogisk så langt den passer. Dette sies også i lovens forarbeider⁸⁴. Debitor kan ha rådighet over gjenstanden selv om han ikke selv er rette eier, typisk ved leasing eller leie. At debitor ikke eier, trenger ikke å hindre tilbakeholdsrett, da han i slike tilfeller oftest har berettiget rådighet over gjenstanden. Gjerne for å ivareta den rette eiers interesse. I slike tilfeller er tilbakeholdsretten berettiget også overfor den eldre rett. Hvis A eier, B leier og retinenten reparerer, må A respektere retinentens tilbakeholdsrett til sikkerhet for verkstedsregningen. Dette må gjelde selv om det viser seg at debitor ikke var berettiget til å råde til fortrensel for den eldre rett, men retinenten har i aktsom godtro gått ut fra dette, for eksempel Rt. 1907 s. 359; A solgte et parti bøker til B. Ved salget tok A eiendomsforbehold i bøkene til sikkerhet for kjøpesummen. B leverte bøkene til et bokbinderi for innbinding. Da A ikke mottok oppgjør for bøkene forlangte han disse utlevert fra bokbinderen. Bokbinderiet gjorde gjeldende tilbakeholdsrett i bøkene, og det oppsto da blant annet tvist mellom bokbinderiet og A om hvorvidt tilbakeholdsretten gikk foran As eiendomsforbehold. Høyesterett lot retensjonsretten gå foran eiendomsforbeholdet, fordi bokbinderiet hadde trodd at B var berettiget i forhold til A til å levere bøkene til innbinding, og at bokbinderiets gode tro var aktsom”.

Virkningen av retinentens gode tro er at tilbakeholdsretten gis samme omfang som den ville hatt overfor den rette eier der gjenstanden hadde vært ubeheftet på forhånd. Det stilles ingen vilkår om at disposisjonen måtte ha vært verdibevarende eller verdiøkende⁸⁵. Men om retinenten ved en slik innsats, går ut over god tro i forhold til omfanget av arbeidet, kan tilbakeholdsrett nektes for verdien av den overstigende delen.

---

⁸³ Iversen og Hedegaard, side 430

⁸⁴ Ot.prp. nr. 56 (1976-77) side 37

⁸⁵ Brækhus, side 597

Retinenten taper ikke det underliggende kravet, men må for denne delen stille seg bak eldre rettigheter ved eventuell fordeling av auksjonsprovenyet. En ondtroende retinent vinner ingen rett.

6.3.4 Rettsvern ved avtalt og utvidet retensjonsrett

I den utstrekning partene uttrykkelig avtaler tilbakeholdsrett, må denne likestilles med den avtalte håndpanteretten i relasjon til reglene om rettsvern. Avtalt retensjonsrett får prioritet fra tidspunktet den er stiftet, jf. Rt. 1932 s. 38.

Avtalt tilbakeholdsrett vil være problematisk i forhold til tredjemannsrettigheter i gjenstanden, jf. punkt 3.2. Etter Schenker-dommen kan man fastslå at den legale tilbakeholdsretten ikke kan utvides ved avtale. Partene kan imidlertid avtale tilbakeholdsrett for eldre krav, men den gis ikke virkning overfor andre enn partene. Man kan si at hovedregelen er avtalefrihet med begrensning i forhold til tredjemannsrettigheter. Partene kan imidlertid innskrenke den legale retten ved avtale, eller la avtalen komme som et tillegg til legal retensjonsrett.

Avtalt retensjonsrett i gjenstander uten omsetningsverdi har ingen betydning for prioritetsreglene.

Avtalt tilbakeholdsrett må behandles på samme måte som håndpanteretten i forhold til omstøtningsreglene ved konkurs, jf. dekningslovens § 5-7. At tilbakeholdsretten, i motsetning til håndpanten, ikke medfører realisasjonsadgang for retinenten, virker ikke inn på nevnte forhold.

7 Bortfall av retensjonsrett

7.1 Bortfall ved oppfyllelse

Den praktisk viktigste grunn for tilbakeholdelsen bortfaller ved frivillig oppfyllelse fra debtors side. Retinenten trenger ikke lengre sikkerhet for kravet og det har ingen hensikt å fortsette betalingspress mot debitor. Forutsatt at det ikke er en regressberettiget som krever å tre inn i retensjonsretten, kan debitor kreve gjenstanden

utlevert. Videre faller retten bort dersom retinenten ettergir kravet. Hvis retinenten avslår debtors gyldige tilbud om oppfyllelse, på minst det beløp retinenten har krav på, kan han også risikere at tilbakeholdsretten bortfaller. Unntaket er hvis debtors betalingsstilbud er gitt med forbehold, for eksempel at betalingen skal anses som endelig, jf. RG 1934 s. 187 og RG 1933 s. 75 i punkt 7.3.

7.2 Tap eller oppgivelse av besittelsen

7.2.1 Oppgivelse av besittelsen

Hvis retinenten uten forbehold utleverer gjenstanden til debitor, eller ikke lengre kan hindre ham i å råde over gjenstanden, opphører retensjonsretten. Det samme gjelder om retinenten overgir gjenstanden uten å gi avkall på selve kravet, eksempelvis i Rt. 1915 s. 649 hvor partene ønsket en omordning i kredittforholdet. Rederiet avhentet skipet fra verftet uten at reparasjonskostningene ble betalt. Til gjengjeld fikk verftet utstedt to anvisninger på en bank. Anvisningene ble ikke honorert, og få dager etter fikk verftet skipet tilbakelevert etter avtale med rederen. Deretter gikk rederen konkurs og boet krevde skipet utlevert. Høyesterett ga boet medhold i kravet. Verftet mistet tilbakeholdsretten da de utleverte skipet til rederen. At anvisningene ikke ble honorert ga ikke verftet et rettmessig krav på reetablering av retensjonsretten.

Også midlertidige avbrudd i besittelsen kan føre til tap av retensjonsretten, jf. Rt. 1932 s. 38 som gjaldt utlån i to måneder.

Unntak fra denne strenge regelen kan tenkes der retinenten taper besittelsen på grunn av forhold på debtors side, for eksempel press, tvang, trusler eller tyveri, eller svik som i RG 1933 s. 367. I UfR 1993 s. 106 opptrådte debitor også svikaktig. B hadde reparert As bil og forlangte betaling før utlevering. A betalte med en sjekk, som han straks etter å ha fått utlevert, tilbakekalte. Fordi A på denne svikaktige måten fikk bilen utlevert, ble Bs begjæring om å bli gjeninnsatt i besittelsen ved midlertidig forføyning tatt til følge. Det er en forutsetning for unntaket at retinenten innen rimelig tid aksjonerer mot besittelsestapet, og faktisk lykkes med å gjenopprette besittelsen, jf. RG 1933 s. 367; tilbakeholdsretten ble ansett for å ha bestått kontinuerlig, selv om reetableringen av besittelsen først fant sted etter at eieren hadde gått konkurs.

Forholder retinenten seg passiv overfor eierens inngrep tapes tilbakeholdsretten forholdsvis raskt. Dette gjelder til tross for sterkt klandreverdig oppførsel av debitor, han har for eksempel tatt gjenstanden tilbake med makt. Men ved en totalvurdering vil nok avveiningen være mer imøtekommende overfor retinenten dersom besittelsestapet skyldes slik opptreden. ND 1953 s. 750: Et skip unnlot å vende tilbake til verkstedet etter prøvetur. Verkstedets representanter som hadde deltatt under prøvingen ble sent i land med losbåten. Etter 3,5 måned tok verkstedet ut forlikssklage mot rederiet, og krevde besittelsen tilbakeført. De fikk ikke medhold, retten mente det var avgjørende at gjenopprettelseskravet ikke ble fremsatt uten ugrunnet opphold etter at skipet forlot kaien. Hensyn til panthaverne i skipet tilsa dette, dessuten hadde skipet anløpt kaien ca. 14 dager etter den angivelige selvtakt, uten at verkstedet hadde respondert. Se også RG 1978 s. 337, hvor avbruddet varte i 52 timer.

Besittelsen har betydning både som vilkår for tilbakeholdsretten og som betingelse for rettsvern. I tilfeller hvor besittelsen oppgis og senere gjenopprettetes, anses dette som en reetablering av tilbakeholdsretten med rettsverntidspunkt fra reetableringen. Såfremt annet ikke gyldig avtales, kan denne nye tilbakeholdsretten bare utøves til sikkerhet for krav som retinenten opptjener etter tilbakeleveringen.

7.2.2 Tap av gjenstanden

Dersom gjenstanden skades eller reduseres i omfang, reduseres det press og sikkerhet tilbakeholdsretten gir. Går gjenstanden helt til grunne har tilbakeholdsretten ikke lengre noe innhold. Gjenstanden kan videre gå tapt ved at noen frarøver retinenten besittelsen, for eksempel en tyv, men her tapes ikke det underliggende kravet mellom partene. Retinenten kan få rett til å ta del i det forsikringsurrogat som tilfaller debitor i et erstatningsoppgjør, eller å få dekning fra den som uaktsomt eller forsettlig har ødelagt gjenstandene.

”I NJA 1942 s. 575: finner man et eksempel på surrogasjon til fordel for retinenten. En bil som var til reparasjon, ble rekvirert til eiendom av det militære, som deponerte

løsesummen hos ”överexekutor”. Verkstedet ble, uten støtte i positiv lov, gitt rett til å få reparasjonsregningen dekket av det deponerte, foran bilens eier⁸⁶”.

7.3 Bortfall ved sikkerhetsstillelse

Tilbakeholdsretten kan opphøre ved at debitor tilbyr retinenten annen sikkerhet for kravet, for eksempel en panterettighet i en av debitors øvrige formuesgjenstander. Dette fremstår som en fornuftig løsning der det er av økonomisk betydning for debitor å ha gjenstanden i hende. Gjenstanden kan for eksempel være et ledd i debitors forretningsdrift. En brøytemaskin som er under retensjonsrett når vinteren tar til, vil utgjøre tapt inntektsmulighet for debitor og representere død kapital. En ombytting vil gi debitor anledning til å sette gjenstanden i forretningsdrift. Ved tilbakeholdelse av for eksempel skip vil de tapte inntektsmulighetene kunne representere betydelige verdier⁸⁷. Grunnene til at debitor ikke løser ut gjenstanden fra tilbakeholdsrett kan være mange. Han mangler kanskje midler ved forfall slik at kravet først kan innfris på senere tidspunkt, det kan være strid om kravet eller ønskelig å vurdere dets størrelse. En mulig ombytting av sikkerhet vil i enkelte situasjoner falle ut til retinentens fordel. Belastningen med å ivareta gjenstanden kan være både kostbar og krevende, og en anledning til å fri seg fra situasjonen ønskes velkommen. I tillegg kan sikkerhetsstillelse være en grei mellomløsning hvis en ubetinget tilbakeholdelse blir for inngripende overfor debitor, jf. punkt 4.5.

Det oppstår sjeldent problemer dersom retinenten godkjenner byttet av sikkerhetsgjenstand, og rettsvern for den nye gjenstanden bringes i orden før den gamle frigis, jf. panteloven § 3-2 (2) og punkt 4.3.1.

”Det er en sikker rett at en slik ombytting ikke vil rammes av omstøtelsesreglene i dekningsloven § 5-7. Skulle kreditor gjennom ombytningen få en bedre sikkerhet, kan omstøtelse skje for den overskytende delen⁸⁸”.

---

⁸⁶ Brækhus, side 606

⁸⁷ Brækhus side 602, om skip sluttet på fordelaktig certeparti.

⁸⁸ TfR 1992 side 126.

Men selv om begge parter ønsker ombytting av sikkerhet kan en frivillig ombytting kunne gå ut over rettsvernet. Tredjemann kan i enkelte tilfeller ha eldre registrerte rettigheter i den nye gjenstanden som forhindrer retningen i å oppnå rettsvern ved ombyttingen, jf. punkt 6.

Får retningen ny sikkerhet i form av retensjonsrett eller panterett i en annen formuesgjenstand tilhørende debitor, uten at rettsvernet er brakt i orden, foreligger det sikkerhetsstillelse for eldre gjeld. I en eventuell konkurssituasjon vil denne kunne omstøtes etter dekningslovens § 5-7. Hvis den nye sikkerheten overstiger verdien av fordringen, kan overskytende del omstøtes, forutsatt at ikke rettsvernet er i orden for denne delen.

I RG 1971 s. 402 finner man eksempel på at rettsvernet ble brakt i orden i det gjenstanden ble byttet med annen sikkerhet. Polar Air Transport fikk utlevert en flymotor verd 200.000 kroner fra SAS som hadde reparert flymotoren. Det var viktig for Polaris å få flymotoren utlevert fordi et annet fly hadde havarert. I ombyttet sikkerhet fikk SAS transport på forsikringserstatning, garanti fra Polaris`disponent, samt sikkerhet i annen flymotor verkstedet hadde inne for reparasjon. Konkursboet til Polaris krevde forgjeves å få underkjent sikkerhet i flymotor nummer to.

Retningen bærer selv risikoen for rettstap dersom han ikke skaffer seg rettsvern for den nyervervede sikkerheten. Er rettsvernet ivaretatt, og det senere viser seg at den nye sikkerheten er dårligere enn først antatt kan dette utgjøre en bristende forutsetning mellom partene. I Rt. 1915 s. 694⁸⁹ tilbakelevte Moss Verft et skip mot sikkerhet i to anvisninger på Fredrikstad Handelsbank, anvisningene ble ikke honorert og verftet mistet sikkerheten.

Dersom debitor var klar over usikkerheten eller på annen måte opptrådte klanderverdig kan retningen kreve gjenstanden utlevert og den opprinnelige sikkerheten gjenopprettet. Forutsetningen er at han reagerer raskt, ellers vil forholdet bli ansett som sikkerhetsstillelse for eldre gjeld, jf. dekningsloven § 5-7.

---

⁸⁹ Punkt 7.2.1

Selv om debitor ønsker ombytting av sikkerhet, kan retinenten ha flere grunner til å motsette seg dette. Det betalingsmotiverende press som legges på debitor blir svakere, og retinenten risikerer å bli sittende igjen med gjenstander debitor ikke trenger. Videre vil en plikt til å bytte sikkerhet endre rettsforholdets karakter på et betydningsfullt område. Retinenten vil miste den prosesstaktiske posisjon som retensjonen gir. ”For at den nye gjenstanden skal skaffe dekning må retinenten selv gå aktivt til verks og påføres på den måten søksmålsbyrden⁹⁰”. RG 1933 s. 75 gjaldt tilbakeholdsrett av en bil til sikring av verkstedsregningen, debitor ga tilbud om deponering av et pengebeløp, men dette ble avslått. Retten uttalte, ”Det er ikke rimelig at Mathisen skulde godta tilbudet og derved være nødt til å gå til process mot saksøkeren med de dermed forbundne store utgifter, for å inndrive et så forholdsvis ubetydelig beløp”. Siden en rett til ombytte av sikkerhet i mange tilfeller er svært verdifull for debitor, må man spørre om retinenten kan pålegges et ombytte av sikkerhet.

Enkelte lovbestemmelser gir uttrykkelig hjemmel for å nekte retensjonsrett hvis debitor stiller annen sikkerhet for fordringen. Sjølovens § 465 som omhandler ansvar for havaribidrag, gir i annet ledd rederen mulighet til å nekte og utlevere lasten etter et fellehavari, hvis ikke lasteieren påtar seg personlig ansvar for mulig fellehavaribidrag, og stiller betryggende sikkerhet for dette. Etter kommisjonsloven § 39 kan kommisjonæren holde tilbake ”det som kommisjonæren har å kreve i anledning av oppdraget”. Andre bestemmelser er for eksempel veifraktloven § 20 (3), agenturloven § 16 (3) og serveringslovens § 26 (1).

Så kan man spørre om disse bestemmelsene gir grunnlag for analogisk anvendelse, slik at protesterende retinent alltid må finne seg i ombytte av sikkerhet?

Tilbakeholdsretten har funksjon ut over det å være en realsikkerhet, selv om annen sikkerhet kan gi retinenten samme beskyttelse mot debtors sviktende betalingsevne og insolvens, representerer det kanskje ikke det samme betalingspresset. Et press som fører til at retinenten kan få oppfylt sitt krav uten å måtte gå til rettslige skritt og starte forfølgelse ved prosess. Det bør derfor ikke være en alminnelig rett for debitor å få bytte sikkerhetsgjenstand. Men det er likevel ingen god løsning å helt stenge adgangen

---

⁹⁰ Sandvik, Krüger og Giertsen, side 420

for at debitor i enkelte tilfeller må få rett til å bytte sikkerhet. Presset mot debitor kan bli for sterkt, jf. punkt 4.5.

I tilfeller hvor en realisasjon kan bli aktuelt etter nødhjelpssalg eller på grunn av høye retensjonsutgifter, bør man gi debitor rett til å få gjenstanden utlevert mot sikkerhetsstillelse. En slik løsning vil nok også være ønsket av retinenten selv om det ikke foreligger en generell adgang til å kreve at han oppgir besittelsen. Pølsedommen er et eksempel på hvor en overgivelse etter nødhjelpssalg kunne ha vært aktuelt.

Ved rimelig tvil eller uenighet mellom retinenten og debitor om størrelsen på fordringen, vil det være en naturlig løsning at den del av fordringen det ikke foreligger strid om, innbetales av debitor. Problemstillingen blir om retinenten må finne seg i sikkerhetsstillelse for det omtvistede beløpet.

I ND 1949 s. 290 gis et eksempel hvor retinenten ikke trengte å godta tilbudet fra debitor. Skipet D/S Farne ble ombygget ved verksted i Kragerø. Etter ombyggingen holdt verkstedet tilbake skipet i påvente av oppgjør av fordring på kr 300.000,-. Denne summen var et restbeløp som det stod strid om, rederiet tilbød en bankgaranti for beløpet under forbehold.

Dersom retinenten har annen sikkerhet for sitt krav utelukkes ikke tilbakeholdsrett, men forholdet kan vektlegges ved totalvurderingen som. Er retinenten tilstrekkelig sikret taler det mot en ytterligere retensjonsrett i gjenstanden.

7.4 Foreldelse av krav

Retensjonsretten er beskyttet mot foreldelse og vil bestå selv om kravet det utøves tilbakeholdelse for foreldes, jf. foreldelsesloven⁹¹ § 27 (3). For eksempel i RG 1934 s. 187 var tilbakeholdsretten fremdeles i behold etter 13 år. Foreldelse er bortfallgrunn for fordringer, og berører tradisjonelt ikke ”tinglige” rettigheter⁹². Heller ikke preklusjon har noen innflytelse på tilbakeholdsretten, jf. skifteloven⁹³ § 75 (2).

---

⁹¹ Lov av 18. mai 1979 nr. 3

⁹² Sandvik, Krüger og Giertsen, side 421

⁹³ Lov 21. februar 1930

Normalt må retensjonsrett avvises dersom kravet var foreldet på det tidspunkt retinenten fikk gjenstanden i sin besittelse. Men det utelukker ikke tilbakeholdsrett at kravet forfaller mens gjenstanden er i retinentens besittelse, det vil si under tilbakeholdelsens forløp⁹⁴. En foreldelse av fordringen i sammenheng med retensjonsrett betyr at fordringen nå kan gjøres gjeldende gjennom de beføyelser som tilbakeholdsretten gir⁹⁵.

8 Salgsrett – realisasjon

8.1 Generelt

Tradisjonelt er den vesentligste forskjellen mellom pant og tilbakeholdsrett, at bare panteretten gir adgang til realisasjon. Francis Hagerup skrev i 1889; ”Allerede af denne grund skjælnes man derfor i den moderne ret mellem pant og tilbageholdelsesret, hvilken sidste ingen fyldestgjørelsesret medfører og ta dekning av salgssummen”.

For retinenten kan det by på problemer å bli sittende med en gjenstand som ikke lar seg realisere. Han gis derfor i visse tilfeller en rett (leilighetsvis en plikt) til å selge gjenstanden for eierens regning og ta seg dekket av gevinsten.

8.2 Nødhjelpssalg

Nødhjelpssalg av den tilbakeholdte gjenstanden er særlig aktuelt der gjenstanden står i fare for å tape verdi eller utsettes for hurtig forringelse. Spesielt motevarer, sesongvarer, frukt og matvarer er utsatt. I slike tilfeller kan det hende at retinenten på grunnlag av omsorgsforpliktelsen pålegges rett eller plikt til å selge tingen i eierens interesse. Uten uttrykkelig lovhjemmel om salg, bør retinenten kunne selge gjenstanden for å forhindre at den blir forspilt. Har han tilbakeholdsrett i et parti pølser, skal han ikke la dem ligge og råtne.

Tilsvarende betraktning legges til grunn der oppbevaringen av gjenstanden medfører uforholdsmessige omkostninger. Kostbar lagerleie, utgifter til lagerarbeidere og

---

⁹⁴ Vogn, side 372

⁹⁵ Brækhus, side 600

vakthold vil kunne spise opp tingens verdi. Hvis debitor ikke kan eller vil betale, øker ulempene for retinenten ettersom tiden går. Dette kan medføre likviditetsproblemer. Flere utestående krav i kombinasjon med verdiforringende tilbakeholdelse kan i verste fall velte forretningen. Men retinenten kan ikke uten særlig lovhjemmel⁹⁶ selge tingen kun for å redusere byrden med å ta vare på den. I RG 1977 s. 118 ble havnelaget pålagt erstatningsansvar for salg av lagrede bøker til makulatur. En bokklubb leverte en pall med bøker og annet skriftlig materiale til Oslo Havnelager for oppbevaring. Bokklubben viste seg å være dårlige betalere av lagerleien. Etter flere varsler gjennom lang tid, samt melding om at materialet ville bli solgt til makulatur, gjorde Havnelageret alvor av salget da Bokklubben ikke reagerte. Høyesterett fremholdt at Havnelageret ikke hadde anledning til dette, de burde ha skaffet seg dom over bokklubben, deretter utlegg før krav om auksjonssalg.

Domstolene har i et par ekstraordinære tilfeller innrømmet retinenten salgsrett uten direkte lovhjemmel. Dette var aktuelt i den omtalte reinsdyrdommen⁹⁷. Det ville være svært byrdefullt for retinenten å opprettholde tilbakeholdsrett med omsorgsansvar for 70 reinsdyr. I Rt. 1907 s. 359 ble det innrømmet salgsrett av tilbakeholdte bøker. Selv om det ikke forelå noen fare for at bøkene ville ødelegges ved oppbevaringen, ville de antakeligvis gå betydelig tilbake i verdi ettersom tiden gikk.

Selv om salget må skje raskt for å forhindre vesentlig tap, er det en forutsetning at eieren varsles, så fremt det lar seg gjøre å komme i kontakt med ham innen rimelig tid. Varslingen gir eieren mulighet til å gjøre opp kravet og dermed unngå salg av gjenstanden. I 1907 dommen uttalte Høyesterett; ”[...] efter min Mening har Lorentz Ret til, ifald Sand & Co, efter et rimelig Varsel ikke indløser Bøgerne, at sælge disse ved Auktion til Dækkelse af sin fordring [...]”

---

⁹⁶ Eks. beiteloven § 10

⁹⁷ Rt.1896 s. 321

Hvis retinenten i forbindelse med salget forsømmer pliktene til varsling av eieren og valg av salgsmåte, kan han pådra seg erstatningsansvar overfor eieren etter alminnelige erstatningsregler⁹⁸.

8.3 Salgsrett i følge lov

Salgsrettsloven gir generelle regler om salgsadgang for håndverkere. Retinenten kan på visse vilkår selge uavhentede gjenstander som de ”i næring” har reparert, pusset opp eller bearbeidet for andre, jf. § 1. Den vidtrekkende hjemmelen krever ingen konkret rimelighetsvurdering av verditap eller av betydelige omkostninger ved oppbevaring, det er tiden som legitimerer salg. Retten oppstår tre måneder etter at arbeidet er utført og kravet forfalt, jf. § 2.

Regelen er meget anvendelig for inndrivelse av utestående fordringer for verksteder, reparatører og andre tjenesteytere som sitter med debitors gjenstand i forbindelse med tjenesten. Bestemmelsen avhjelper plikten til å oppbevare et større antall løsøre-gjenstander som kanskje beslaglegger kostbar lagringsplass.

Debitor må imidlertid gis en siste sjanse til å aksjonere, og skal varsles før retinenten benytter salgsretten, jf. §§ 2 og 3. Dersom det er en annen enn debitor som er eieren skal denne også varsles, jf. § 6.

Gjenstander uten salgsverdi som brukte klær, sko og gamle TV-apparater kan etter bestemte vilkår kastes jf. § 2 (2).

Den lovbestemte salgsretten er videre en lettelse for inndrivelsen. Ofte representerer ikke gjenstanden store verdier og den enkelte fordring er av beskjedent omfang. For retinenten vil en ordinær inndrivelse hvor dom mot debitor, etterfølgende utlegg og auksjon, være både tungvint og kostbart i betraktning av hva som oppnås.

Samtidig må det påpekes at loven ikke inneholder noen verdigrense og kommer til anvendelse også for mer verdifulle gjenstander.

---

⁹⁸ Brækhus, side 608. RG 1977 s. 118.

Retinentens salgsrett reguleres også i andre spredte lover. Etter beiteloven § 10 kan retinenten selge husdyrene dersom eieren ikke har meldt seg innen to uker etter at melding er mottatt av debitor, jf. § 8. Salget vil skje gjennom namsmyndighetene etter reglene i tvangsloven.

Hittegoodsloven § 7 stiller opp salgsgrense på tre måneder etter at politiet tok vare på gjenstanden. Salget skjer gjennom namsmyndighetene etter reglene om tvangssalg. Hittegoods som ikke tåler oppbevaring, jf. nødhjelpssalg, kan selges underhånden av tvangsmyndighetene uten tidsfrist, jf. § 8. Husleieloven § 10-4 (3) gir utleieren adgang til å selge etterlatt løsøre for leietagers regning, dersom kostnadene eller ulempene med oppbevaring er urimelig.

Lovbestemmelser om salg⁹⁹ utelukker ikke samtidig anvendelse av nødhjelpssalgsregelen. Retinenten kan på vilkår iverksette nødhjelpssalg før håndverkerens tre måneders frist utløper, dersom løsøreobjektets beskaffenhet gjør at den vil tape i verdi etter kortere tid. Almanakkeeksemplet i Brækhus¹⁰⁰ er illustrerende; ”Et parti almanakker for 2013 er ferdig innbundet 1. desember 2012, men blir ikke hentet av forleggeren. Hvis bokbinderen først kan gå til salg etter 1. mars 2013, vil han neppe få dekket sitt tilgodehavende”.

8.4 Salg etter utlegg

Foruten de omtalte unntakene står ikke retinenten fritt til å foreta salg da retensjonsretten ikke gir tvangsgrunnlag. Videre kan heller ikke retinenten foreta et eventuelt salg på den måten han selv finner hensiktsmessig.

Tvangsfullbyrdelsesloven¹⁰¹ har ufravikelige retningslinjer for hvordan realisasjon av udekkede krav kan skje. Har retinenten et personlig krav mot eieren av gjenstanden, må han først skaffe seg tvangsgrunnlag, normalt ved dom, og deretter ta utlegg i gjenstanden, jf. § 4-1.

---

⁹⁹ Se kjøpslovens § 35, jf. § 55

¹⁰⁰ Brækhus, side 610. Oppdatert årstall!

¹⁰¹ Lov 26. juni 1992 nr. 86

Prinsippet er fastslått i Kubben-dommen¹⁰² om tilbakeholdsrett i skip; ”Den alminnelige lære [...] gaar ut paa, at retineten efter erhvervelse av dom for sin fordring kan søke dækning i den gjenstand, som retentionsretten hviler paa [...]”.

Et viktig spørsmål er om retinenten kan få utlegg på den prioritet som tilbakeholdsretten har, eller ”må han som utleggstaker nøye seg med den prioritet som utlegget gir isolert, altså normalt den dag utlegget blir tatt?”¹⁰³

Konsekvensen dersom utlegget ikke får den gode prioritet som tilbakeholdsretten tilbyr, er at salgsadgangen stenges. Hvis den tilbakeholdte gjenstand viser seg å være overbeheftet, vil en plikt til å dekke alle heftelser som ligger mellom tilbakeholdsrett og utlegg kunne ”spise opp alt” før retinenten får dekning.

Får utlegget samme prioritet som retensjonsretten, kan retinenten selge gjenstanden til tross for at inntekter ved salget ikke vil dekke de heftelser som har prioritet etter tilbakeholdsretten, men som ligger foran utlegget isolert sett.

Kubben dommen løste dette i retinentens favør, og ga tilbakeholdsretten den gode prioriteten. Verftet fikk dekning før maskinisten som hadde sjøpant for sitt hyrekrav. Hyrekravet stod etter tilbakeholdsretten men foran utlegget i prioritetsrekkefølgen.

I dag ville løsningen blitt en annen, jf. sjøloven § 54 (2); ”Tilbakeholdsretten står tilbake for sjøpanterett i skipet, men går foran annen rett og andre heftelser i skipet”.

Etter at retinenten har foretatt utlegg og fått sitt krav dekket av salgssprovenyet, er følgelig tilbakeholdsretten bortfalt.

---

¹⁰² Punkt 6.3.2

¹⁰³ Brækhus, side 610

9 Uberettiget retensjon

Retinenten bærer risikoen for uberettiget tilbakeholdelse. Utøves retten etter en korrekt vurdering av situasjonen er tilbakeholdelsen lovlig, men om det motsatte er tilfelle, representerer dette et kontraktsbrudd.

Risikoen er størst der det råder uenighet om selve kravet, eller om tilbakeholdsretten er berettiget. Viser det seg at det ikke var anledning til retensjonsrett, vurderingen skjer oftest i ettertid, kan retinenten risikere erstatningskrav for tap som debitor har lidd på grunn av urettmessige tilbakehold.

En konsekvens av tilbakeholdelse uten hjemmel, eller at vilkårene for øvrig ikke er oppfylt, er at tilbakeholdelsen kan være straffbar etter straffeloven¹⁰⁴ § 393. Denne straffebestemmelsens formål er å beskytte eiendomsretten. Det kan være straffbart å forføye over annen persons løsøre gjenstand dersom forføyningen ikke følger av lov eller avtale. Utøvelse av tilbakeholdsrett kan være å anse som ”å forføye” i lovens forstand¹⁰⁵.

10 Rettspolitiske vurderinger

Retensjonsretten som institutt er statisk og følger gammel tradisjon. Det har gjennom årene vært svært få endringer i rettens materielle innhold. Bent Hjejle avsluttet sin fremstilling av tilbakeholdsretten fra 1932¹⁰⁶ med avsnittet; ”Det bør formentlig i det hele taget ved et institutt som tilbakeholdsretten, fastholdes, at skarpe, generelle Løsninger, ”enten - eller”, saavidt mulig bør undgaas og Afgjørelserne i størst mulig Omfang træffes ud fra Overvejelser af hva Billighet tilsiger [...]”.

Betraktningen legges til grunn den dag i dag, hensynet til begge parters interesse, smidige løsninger og rimelighet gjenspeiles som viktige reelle hensyn både i teoretiske fremstillinger av retensjonsretten, og gjennom rettens avgjørelser. Løsning av tvist

---

¹⁰⁴ Lov av 22. mai 1902 nr. 10

¹⁰⁵ Jf. Rt. 1958 s. 717

¹⁰⁶ TfR 1932 s. 352

mellom partene baseres på konkrete rimelighetsvurderinger av vilkårenes virkninger i det enkelte tilfellet.

Ivaretagelse av begge partenes rettighet harmonerer med den alminnelige rettsfølelsen. I et gjensidig kontraktsforhold er tanken at partene stiller likt, ingen skal stå tomhendt tilbake etter å ha ytet sitt. På den måten bidrar retensjonsretten å balansere forpliktelsene i rettsforholdet, og lar retinenten forsikre seg mot tap dersom debtors betalingsevne eller -vilje svikter. Men den alminnelige rettsfølelsen strekker seg videre. Hensyn til debtors tidligere rettsserververe og kreditorer med rettsvern lar seg begrunne i samme rettsfølelse, løsningen i Schenker-dommen er i tråd med dette. Når det ikke foreligger konneksitet mellom besittelse og retinentens krav for tidligere utleverte gjenstander, er det ingen grunn til å la tilbakeholdsretten trumfe over andres sikrede rettsserverv.

Unntak kan likevel tenkes hvis sterke rimelighetsbetraktninger gjør seg gjeldende, som i campingvogndommen. Da Schenker-saken ble behandlet i lagmannsretten tapte speditøren tilbakeholdsretten. Avgjørelsen ble forankret i prinsippet ”først i tid, best i rett”. For Høyesterett stilte Logistikk- og transportindustriens landsforening (LTL) som hjelpeintervenient for speditøren. Men også her ble det nederlag for retensjonsretten. Høyesterett fastslo at en uregistrert koblet panterett ikke kan gjelde overfor bank med registrert varelagerpant. I forkant av Høyesteretts behandling uttrykte LTL bekymring for konsekvensene av Lagmannsrettens tolking av NSAB § 14¹⁰⁷; ”En slik tolkning av NSAB § 14 er et stort steg tilbake for spedisjonsbransjen som i 90 år har basert seg på tilbakeholdsrett for å få dekket inn sine krav på frakt og utlegg”.

Etter uttalelser i Schenker-dommen kan en slik tradisjon ikke strekke seg lenger bakover i tid enn speditørdommen fra 1985. Både speditørdommen, fiskeforedlingsdommen og Schenker-dommen nektet tilbakeholdsrett for sikring av eldre krav i samme rettsforhold, dette er nå uten tvil fast rett. Bankens varelagerpant var ”først til mølla” ved registreringen og får dermed best rett.

---

¹⁰⁷ Nettadresse LTL i litteraturlisten.

Også hensynet til registreringsordningens troverdighet støtter en slik løsning. På den annen side er retensjonsretten en garanti mot at rettighetshavere uten registrert panterrett "tar hele kaka" før retinenten, hvis debitor skulle komme under gjeldsforhandling eller konkurs.

Retensjonsretten har en kredittskapende funksjon. I visshet om at gjenstanden representerer en sikkerhet det kan søkes dekning i, har arbeid kunne iverksettes uten at det først må stilles garantier eller ytes forskuddsbetaling. Utøvelsen av retensjonsretten er enkel. Det krevers stort sett ingen ekstra foranstaltninger, den nyskodde hesten står allerede oppstallet hos hovslageren, den reparerte bilen befinner seg på retinentens verksted eller skipet ligger til havn under retinentens kontroll. Retinenten kan uten større anstrengelser opprettholde en eksiterende besittelse, retensjonsutgifter som måtte påløpe belastes debitor. I prinsippet kan retinenten sitte med gjenstanden i ro og mak, uten trussel om foreldelse, inntil debitor betaler. Rettsforholdet vil heller ikke opphøre på samme måte som "ytelse mot ytelse" tilfellene, der en gjensidig mangel på oppfyllelse av egen plikt, stort sett fører til at rettsforholdet bortfaller. Så lenge prosessen med aktiv inndrivelse og salg av gjenstanden heller ikke er aktuell, vil retinenten ikke bryte eventuelle avhendelsesforbud ved besittelsen.

Sterke reelle hensyn fremtrer videre ved retensjonsrett i redningsobjekter. Man skal ikke la være å utføre redningshandlinger av frykt for tap. Det er derfor hensiktsmessig å gi retinenten vern for kravet ved ivaretagelse og påkostninger, ellers vil det bli for risikabelt å utføre redningsarbeid på gjenstanden. På sikt vil denne løsningen også være til beste for alle panthaverne.

En virkning av retensjonsrett er at søksmålsbyrden skyves over på debitor. Men hvordan forenes denne gamle praksisen med nyere tiders tanke om forbrukeren som den svake part, når forbrukeren blir sittende med søksmålsbyrden. I ØA-saken frontet Markedsrådet hensynet til forbruker, men dette ble avvist av Høyesterett. Retten fremhevet at det var snakk om regulering i et felt med lite konflikt, i løpet av de siste 10 årene var det bare kommet inn én klage. Lite konflikt med få rettsaker tyder på at retensjonsretten fungerer, og gir uttrykk for at selv debitor anser retensjonsretten som en rimelig og rettferdig aksjon mot uoppgjorte fordringer. For debitor er det for eksempel

påregnelig at han ikke får utlevert bunaden dersom han ikke betaler rensen, selv om bunaden kanskje er verd flere titusen kroner mot en beskjedne renseregning.

At partene kan sikre sine krav på andre måter, for eksempel ved pant eller garantier, reduserer presset på tilbakeholdsretten. Den vesentligste forskjellen mellom pant og retensjonsretten er adgangen til salg. Retensjonsretten gir ikke direkte salgsadgang, men etter prinsippet som ble fastslått i Kubben-dommen, kan retinenten skaffe seg salgsadgang ved å begjære utlegg. Utlegget får samme prioritet som retensjonsretten og som utleggstaker får han en selvstendig rett til å kreve tvangssalg. Videre gir både salgsrettsloven og håndverkertjenesteloven salgsadgang på områder som ligger innenfor kjerneområdet for retensjonsretten. Det må antas at bestemmelsene bør kunne anvendes analogisk på lignende tilfeller der det er hensiktsmessig.

Selv om alminnelige rettsfølelser og reelle hensyn taler for at retinenten ved retensjonsrett sikrer seg mot debtors vrangvilje, sørger den også for at han viser varsomhet med tilbakeholdelse der det er usikkert om han har et holdbart krav. Dette bærer retinenten risikoen for. Ved inntråd mislighold er sikkerhets- og presseffekten god støtte for retinenten, men den sterke maktposisjonen skal ikke kunne misbrukes. Det sørger den skjønnsmessige totalvurderingen for.

11 Henvisninger

11.1 Litteratur

Francis Hagerup, Den norske Panteret, Kristiania 1889

Carl Jacob Arnholm, Panteretten, Oslo 1942

Bernt Hjejle, Bidrag til læren om tilbakeholdelsesret i ting, TfR 1932 side 352

Tore Sandvik, Kai Krüger, Ole Johan Giertsen, Norsk Panterett, 2. utgave 1982

Reidar Myhre i TfR 1992 side 126

Ørnulf Øyen, Kravet til konneksitet ved utøvelse av detensjonsrett, retensjonsrett og utvidet motregningsrett, TfR 1998 side 753.

Vogn Carsteinsein & Thomas Rørdam, Pant, 7. utgave 2002

Sjur Brækhus, Omsetning og kreditt 2, 3. utgave ved Borgar H. Berg 2005

Jens Edvin A. Skoghøy, Panterett, 2. utgave 2008

Bent Iversen og Lars Hedegaard Kristensen, Panteret, 3. utgave 2010

11.2 Rettspraksis

Publiserte høyesterettsdommer

Rt. 1896 side 321

Rt. 1901 side 51

Rt. 1907 side 359

Rt. 1915 side 649

Rt. 1923 side 113

Rt. 1929 side 897

Rt. 1931 side 339

Rt. 1932 side 38

Rt. 1955 side 992

Rt. 1973 side 967

Rt. 1985 side 298

Rt. 1991 side 503

Rt. 1991 side 1115

Rt. 1995 side 990

Rt. 2006 side 1348

Rt. 2008 side 920

Publiserte underrettsdommer

RG 1933.367

RG 1933.75

RG 1934.187

RG 1971.402

RG 1977.118

RG 1978.337

RG 1988.961

LB-1996-3324

ND 1949 side 290
ND 1953 side 750
ND 1960 side 461
ND 1965 side 329
ND 2000 side 373

Danske dommer:

UfR 1892 side 48
UfR 1926 side 925
UfR 1973 side 229
UfR 1981 side 141
UfR 1982 side 1042
UfR 1982 side 1184
UfR 1990 side 407
UfR 1993 side 106
UfR 1995 side 357

Svenske dommer:

NJA 1896 side 454
NJA 1942 side 575

11.3 Lovregister

Straffeloven av 22. mai 1902 nr. 10
Kommisjonsloven 30. juni 1916 nr. 1
Avtaleloven av 31. mai 1918 nr. 4
Vergemålsloven av 22. april 1927 nr. 3
Skifteloven 21. februar 1930
Gjeldsbrevloven av 17. februar 1939 nr.1
Salgsrettsloven 29. mai 1953 nr. 1
Hittegodsloven 29. mai 1953 nr. 3
Beitelova av 16. juni 1961 nr. 12
Veifraktloven av 20. desember 1974 nr. 68
Godtroervervloven av 2. juni 1978 nr. 37

Foreldelsesloven av 18. mai 1979 nr. 3
Lov om pant av 8. februar 1980 nr. 2
Dekningsloven av 8. juni 1984 nr. 59
Kjøpsloven av 13. mai 1988 nr. 27
Håndverkertjenesteloven av 16. juni 1989 nr. 63
Ekteskapsloven av 4. juli 1991 nr. 47
Agenturloven av 19. juni 1992 nr. 56
Tvangsfullbyrdelsesloven av 26. juni 1992 nr. 86
Luftfartsloven av 11. juni 1993 nr. 101
Lov om Sjøpant av 24. juni 1994 nr. 39
Serveringsloven av 13. juni 1997 nr. 55
Regnskapsloven av 17. juni 1998 nr. 56
Husleieloven av 26. mars 1999 nr. 17
Forbrukerkjøpsloven av 21. juni 2002 nr. 23

Forskrift:

Forskrift om advokatskikk av 20. desember 1996 nr. 1161

Forarbeider

Til håndverkertjenesteloven: Ot.prp nr. 29 (1988 – 1989)

Til godtroloven: Ot.prp nr. 56 (1976 – 1977)

11.4 Nettsteder

NSAB 2000; http://www.bring.no/_attachment/7101/binary/15603

Norsk fryseriforening lagringsvilkår 1995;

http://eimskip.is/no/About/conditions/conditions/norsk_fryseriforening.pdf

Agenturavtale;

http://selgerny.webcomputing.no/files/Filer/Anbefalt_agentavtale_2008.pdf

LTL:

http://www.ltl.no/getfile.php/Bilder/Artikkelbilder/2473_001.pdf